

Tątlawki, st. 2

Gmina morąg

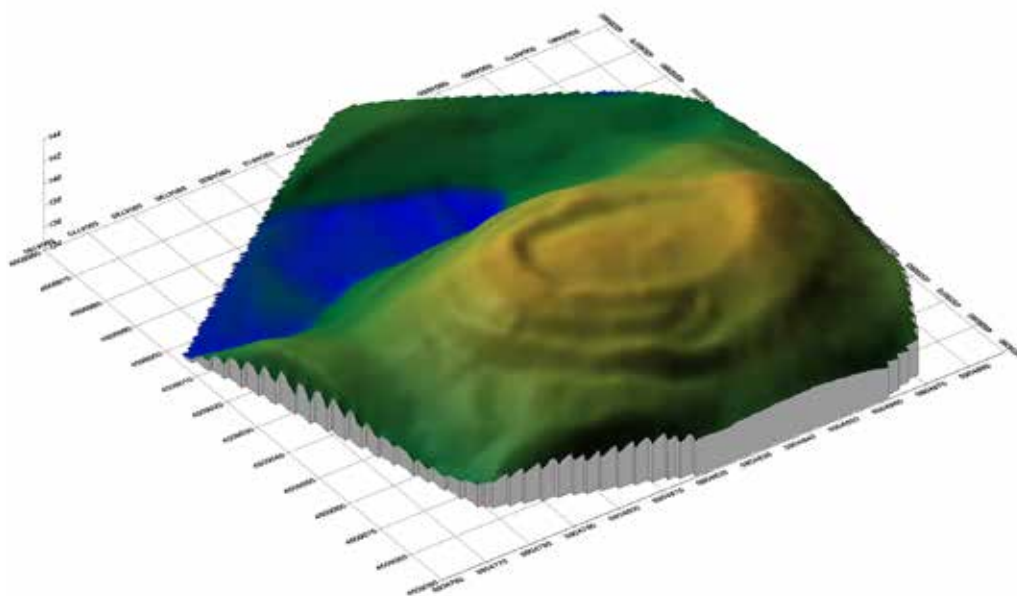
Powiat ostródzki

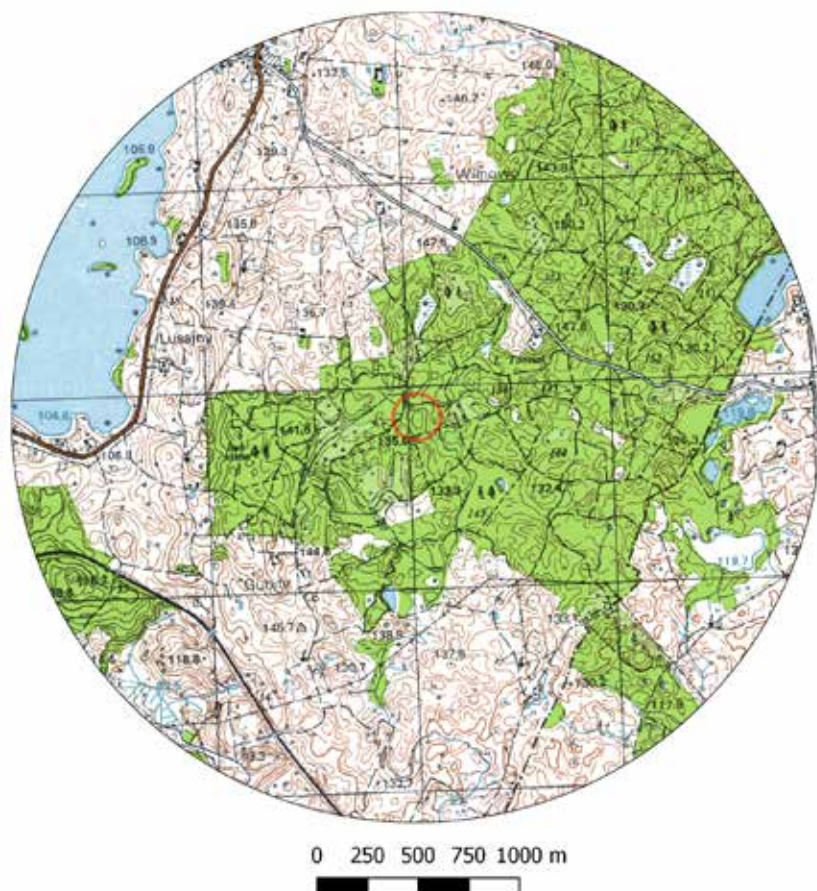
AZP 22-57/21

Współrzędne geograficzne:

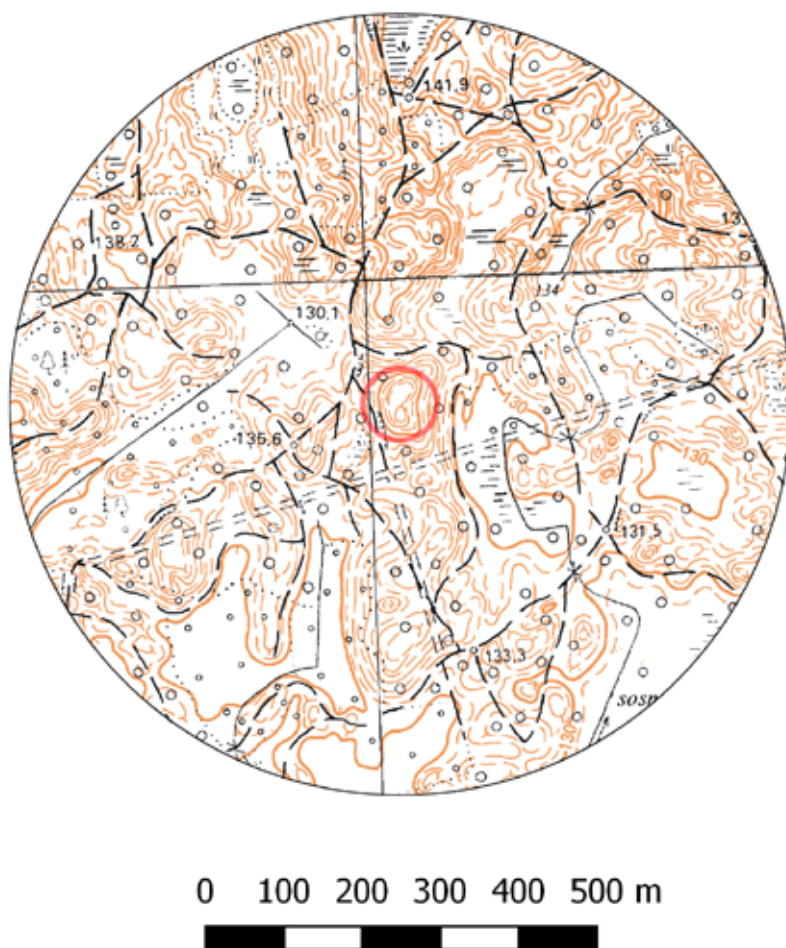
N 53° 52' 53,1''

E 20° 4' 19,1''

Ryc. 1. Grodzisko w Tątlawkach, st. 2 na mapie w skali 1:25000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Tątlawkach, st. 2 na mapie w skali 1:10000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Grodzisko w Tątlawkach, st. 2 znajduje się na obszarze leśnym w obrębie leśnictwa Tomlak (*Tomlacker Wald*) w pobliżu wsi Gubity (*Gubitten*) i Wilnowo (*Willnau*) (ryc. 1-2). Zajmuje ono średniej wielkości, lekko wydłużone wyniesienie o wymiarach ok. 100 x 140 m. Cechy świadczące o jego zabytkowym charakterze są słabo czytelne. możliwe jest zaobserwowanie do czterech linii wałów i tyłuż samo fos (cztery w części południowej i południowo-zachodniej; od wschodu i północy widoczne są trzy linie), otaczających owalny w planie majdan o wymiarach około 25 x 40 m i usytuowanych na stoku grodziska (ryc. 3-6). Obwód Wału majdanu wynosi około 127 m, a obwód Wału II wynosi około 208 metrów. Skrajne wysokości majdanu oraz kolejnych wałów i fos na obecnej powierzchni stanowiska mierzone wzdłuż ściany wschodniej wykopy archeologicznego mają następujące wartości:

- Majdan - 143,9 m n.p.m.
- Zagłębienie przywałowe - 143,4 m n.p.m.
- Wał majdanu - 143,9 m n.p.m.
- Fosa I - 143,5 m n.p.m.
- Wał I - 143,3 m n.p.m.
- Fosa II - 142,1 m n.p.m.
- Wał II - 141,9 m n.p.m.
- Fosa III - 140,2 m n.p.m.
- Wał III - 140,0 m n.p.m.
- Fosa IV - 138,4 m n.p.m.

ŚRODOWISKO FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Trzon wyniesienia, na którym znajduje się grodzisko, tworzą zwarte, twarde lekko piaszczyste gliny z lokalnymi soczewkami sypkiego piasku. W północnej części wyniesienia zaznacza się w morfologii tylko jeden wał wewnętrzny, natomiast części południowej aż cztery niewielkie formy, słabo czytelne w terenie, raczej jako tarasy. Ta asymetria jest ciekawa i dosyć niejasna, gdyż zarówno w części N jak i S nachylenie zboczy pagórka jest podobne, czyli można wnioskować o innym niż obronno charakterze wałów. Po wschodniej i południowo-zachodniej stronie wyniesienia znajdują się mokradła, które w przeszłości mogły być rozlewiskiem. Średni poziom w obrębie tego mokradła wynosi około 130 m n.p.m.

Według *Szczegółowej mapy geologicznej Polski w skali 1:50 000* arkusz Łukta, okolice obiektu Wilnowo są urozmaicone pagórkami i obniżeniami stanowiąc typowy obszar poglacialny. Okolice stanowiska zbudowane są z osadów morenowych i glin zwałowych oraz porośnięte lasem, co wskazuje na słabą jakość

gleb, głównie pławowych. Niewielkie obniżenia w tej urozmaiconej, poglacialnej rzeźbie, wypełnione osadami organicznymi są miejscem gdzie wykształciły się gleby bagienne (ryc. 7)

W grodzisku wykonano 11 wierceń o głębokości do 2 m. Na podstawie 9 wierceń sporządzono przekrój AB o przebiegu zbliżonym do północ-południe. Przekrój przeprowadzono przez południową część stanowiska, gdyż ma ona bardziej urozmaiconą morfologię (ryc. 8-9).

W wyniku przeprowadzonych wierceń można stwierdzić, że w strefie przypowierzchniowej wewnętrznego wału okalającego obiekt (W-6) występuje do głębokości 1 m piasek lekko zagliniony, brązowy, następnie od 1 do 1,3 m piasek lekko pylasty barwy brązowo-żółtej, a od 1,3 do 1,7 m glina piaszczysta barwy brązowej, którą podściela do głębokości 2 m piasek z mułkiem, żółtobrązowy. W obrębie tarasów nawiercono w wierceniach W-3 i W-4 do głębokości 0,5 m piasek gliniasty z grudkami innych osadów i drobnymi śladami węgla drzewnych. Od głębokości 1,5 i 1,7 m występuje tu glina zwałowa. między 0,5 a 1,5 m głębokości w obu wierceniach stwierdzono piaski lub żwiry oraz leżące poniżej piaski gliniaste. Trudno jest stwierdzić, czy osady te noszą ślady przemieszczeń, wydaje się, że charakter form tarasowych, w których występują, wyklucza głęboką penetrację. W obrębie majdanu sytuacja geologiczna jest podobna. W wierceniach W-9 stwierdzono do głębokości 0,9 m piaski i mułki, brązowo-szare, a niżej (do głębokości 1,3 m) glinę piaszczystą i piaski gliniaste do głębokości 2 m. W wierceniach W-8 piasek z mułkiem występuje do głębokości 1 m. Brak jest w tych osadach śladów działań człowieka.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Przebieg badań terenowych

Grodzisko w Tątlawkach znane było badaczom niemieckim pod nazwą miejscową Wilnowo (*Willnau*)¹. miało ono wówczas nosić miejscową nazwę „Góry Zamkowej”. W archiwum dawnego Prussia museum w Królewcu² znajduje się notatka na temat tego grodziska sporządzona w 1911 lub 1912 r. oraz zaskakująco dokładny szkic terenowy sporządzony w r. 1930 przez Carla Engla (ryc. 10).

Po wojnie miejsce położenia tego grodziska nie było jednak zlokalizowane, mimo intensywnych poszukiwań terenowych. Dopiero w roku 2014 Zbigniew Kobyliński i Jacek Wysocki zidentyfikowali grodzisko ponownie na zobrażowaniu ALS (ryc. 11-12).

¹ Crome 1940: 141.

² SMB-PK sygn. PM-A 558/1.

Ryc. 3. Widok grodziska w Tątlawkach, st. 2 od zachodu (fot. J. Wysocki)

Ryc. 4. Widok stoku grodziska w Tątlawkach, st. 2 od południa (fot. J. Wysocki)

Ryc. 5. Widok na zagłębienie przywałowe i wał majdanu grodziska w Tątlawkach, st. 2 (fot. J. Wysocki)

Przystępując do badań terenowych w roku 2014 zdecydowano się na wykonanie długiego przekroju przez linie fortyfikacji po osi północ-południe na długości 52 m. Początek wykopu, o szerokości 1-2 m, znajdował się mniej więcej na środku majdanu, a koniec poza ostatnią widoczną w terenie fosą na południe od majdanu. Ogółem przebadano 85 m² powierzchni grodziska (ryc. 13).

Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych wydzielono łącznie 72 jednostki stratygraficzne, które podzielono na cztery główne fazy związane z użytkowaniem tego obszaru (tabela 1 i ryc. 14).

Warstwy naturalne

Naturalne podłoże działalności antropogenicznej stanowiła lekko piaszczysta glina 63 z lokalnymi soczewkami sypkiego piasku. Na jej powierzchni widoczne są rude, żelaziste wytrącenia w postaci żył lub plam. Poziom humusu pierwotnego zaobserwowano w zasadzie tylko poniżej nasypów wałów. Na majdanie i pod Wałem majdanu jest to piaszczysta ziemia 41, poniżej Wału II jest to piaszczysta ziemia z pojedynczymi drobinami węgielków 64, a na odcinku między Wałem II a Fosą IV jest to piaszczysta ziemia 69. Strop tych warstw jest silnie naruszony przez młodsze niwelacje. Podczas ich eksploracji natrafiano na pojedyncze węgielki drzewne lub też pojedyncze fragmenty ceramiki będące intruzjami, które dostały się w obręb tych warstw podczas prac ziemnych związanych z budową wałów.

Faza I

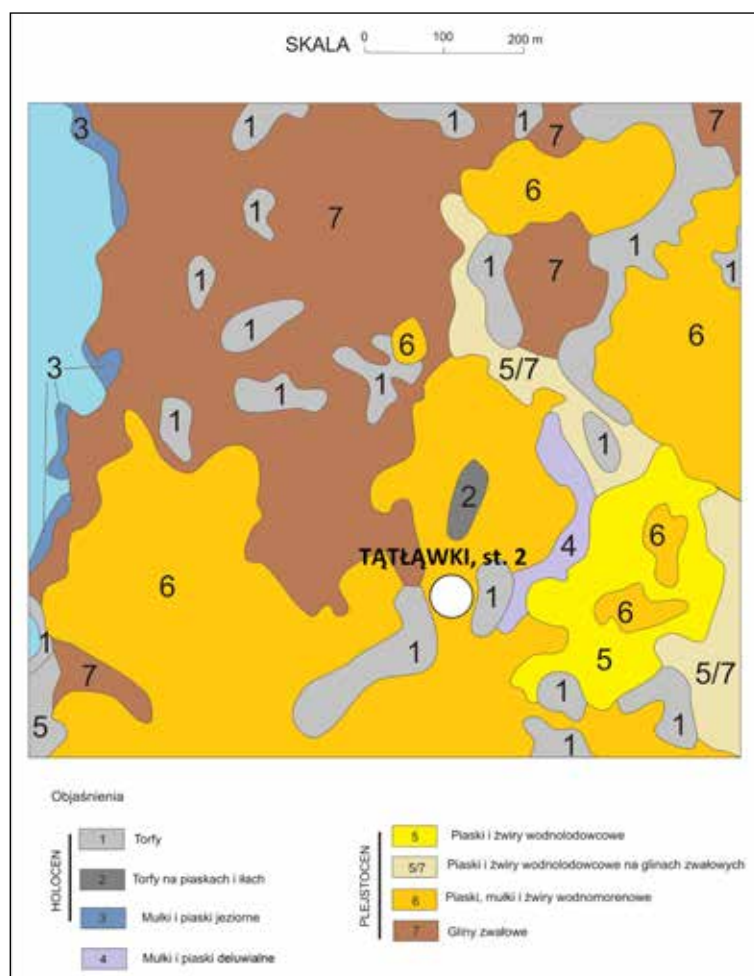
Faza I związana jest z budową umocnień – wałów i fos. Wał majdanu ma u podstawy ok. 4,2 m szerokości, a jego zachowana wysokość dochodzi do 0,5 m. Najwyższy punkt tego wału osiąga poziom 143,72 m n.p.m. Wał wyznaczony był dwiema równoległymi liniami kamieni o średnicy do 0,4 m, ułożonymi bezpośrednio na humusie pierwotnym. Przestrzeń pomiędzy nimi wypełniono piaskiem z drobnymi węgielkami 40. Na kulminacji wystąpił zespół jedenastu dołów posłupowych (tabela 2; ryc. 15).

Doły posłupowe 27, 29, 31, 33 i 35 tworzą jedną linię powielającą oś wału w części bliżej majdanu. Odległości pomiędzy środkami kolejnych słupów wynoszą około 0,4-0,6 m. Doły posłupowe 15, 17, 19, 21, 23 i 25 znajdują się około 1-1,5 m na południe od wspomnianej linii i tworzą skupisko na obszarze o średnicy około 1,2 m.

Wał I ma u podstawy ok. 3,8 m szerokości, a zachowana wysokość dochodzi do 0,4 m. Najwyższy jego punkt osiąga poziom 143,11 m n.p.m. Nasyp tworzy ilasty piasek z pojedynczymi kamieniami i pojedynczymi węgielkami 50. Wał II ma u podstawy ok. 2,7 m szerokości, a zachowana wysokość dochodzi do

Ryc. 6. Widok na zagłębienie przywałowe i wał majdanu grodziska w Tątlawkach, st. 2 (fot. J. Wysocki)

Ryc. 7. Mapa geologiczna okolic grodziska w Tątlawkach, st. 2 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

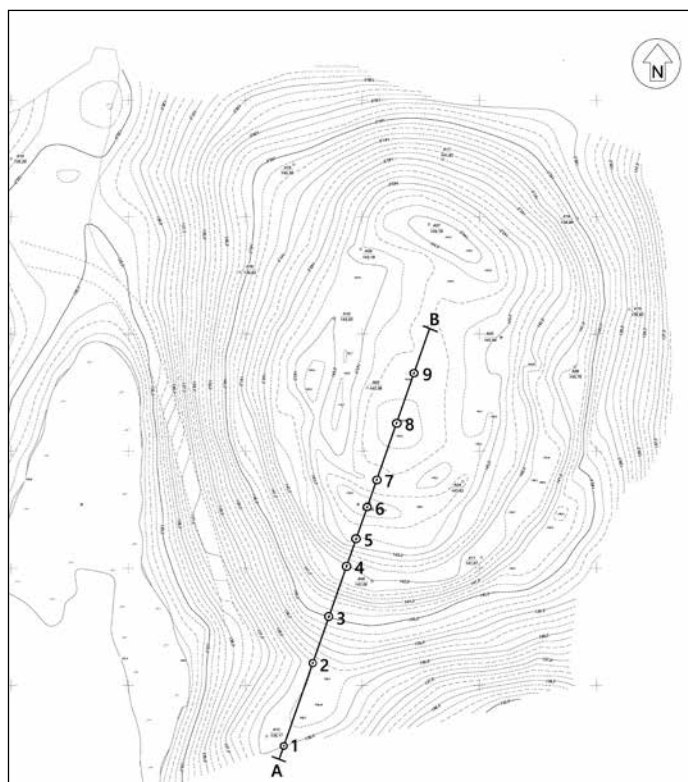

Tabela 1. Tątlawki, st. 2. Badania w roku 2014. Katalog warstw i obiektów oraz ich zależności stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

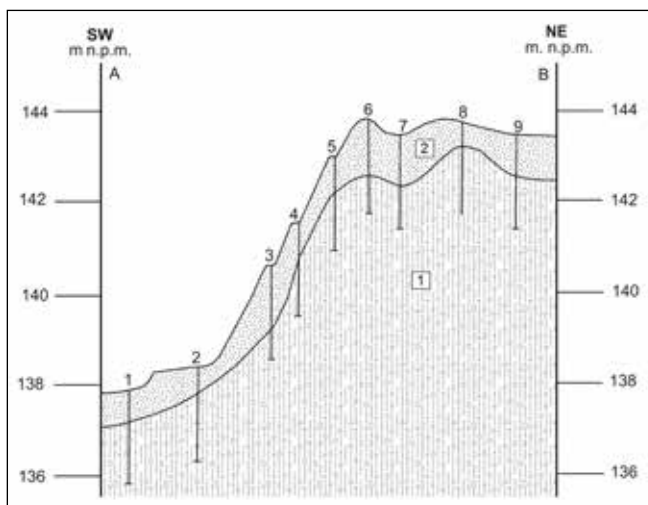
Numer jednostki	Numer obiektu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
1	-	Całe stanowisko	X=29-32; Y=-30--82	Ziemia poprzerastana korzeniami; miąższość do 10 cm; współczesny humus leśny	10YR 3/2	-	2
2	-	Całe stanowisko	X=29-32; Y=-30--82	Lekko piaszczysta ziemia; miąższość do 20 cm; współczesny humus leśny	10YR 5/2	1	3
3	-	Obszar od majdanu do Fosy II	X=30-32; Y=-30--62,80	Ilasty piasek z pojedynczymi drobinami węgielkow i pojedynczymi kamieniami; miąższość do 30 cm; warstwa erozyjna narosła po opuszczeniu stanowiska	10YR 6/6	2	63
4	-	Obszar majdanu	X=30-32; Y=-40--42,80	Niezbyt liczne skupisko kamieni		3	45
5	5	Obszar majdanu	X=31,50-32; Y=-44,10--45	Zerodowany korzeń	10YR 5/2	6	2
6	5	Obszar majdanu	X=31,50-32; Y=-44,10--45	Zerodowany korzeń	10YR 5/2	1	5
8	-	Wał II	X=30-32; Y=-61,60--64,50	Gliniasty piasek; miąższość do 40 cm; nasyp Wału II	10YR 5/6	56, 71	63, 64
13	13	Obszar majdanu	X=30-30,50; Y=-30,30--32,40	Obiekt, nieregularnie owalny w planie; śr. do 210 cm, gł. do 40 cm; prawdopodobnie ślad po korzeniu		14	3
14	13	Obszar majdanu	X=30-30,50; Y=-30,30--32,40	Piaszczysta ziemia z grudkami gliny; wypełnisko obiektu 13	10YR 4/2	2	13
15	15	Wał majdanu	X=31,20-31,80; Y=-51,30--51,80	Dół postłupowy; kolisty w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 25 cm, gł. 20 cm		16	40
16	15	Wał majdanu	X=31,20-31,80; Y=-51,30--51,80	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 15	10YR 7/4	3	15
17	17	Wał majdanu	X=30,80-31,20; Y=-51,80--52,10	Dół postłupowy; owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 20 cm, gł. 20 cm		18	40
18	17	Wał majdanu	X=30,80-31,20; Y=-51,80--52,10	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 17	10YR 7/3	3	17
19	19	Wał majdanu	X=31,20-31,80; Y=-51,30--51,80	Dół postłupowy; kolisty w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 15 cm, gł. 15 cm		20	40
20	19	Wał majdanu	X=31,20-31,80; Y=-51,30--51,80	Piaszczysta ziemia; wypełnisko obiektu 19	10YR 6/3	3	19
21	21	Wał majdanu	X=31,20-31,80; Y=-51,30--51,80	Dół postłupowy; owalny w planie, nieckowaty w przekroju; śr. do 20 cm, gł. 10 cm		22	40
22	21	Wał majdanu	X=31,20-31,80; Y=-51,30--51,80	Piaszczysta ziemia; wypełnisko obiektu 21	10YR 7/4	3	21
23	23	Wał majdanu	X=31-31,40; Y=-49,80--50,30	Dół postłupowy; owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 25 cm, gł. 20 cm		24	40
24	23	Wał majdanu	X=31-31,40; Y=-49,80--50,30	Piasek; wypełnisko obiektu 23	10YR 7/4	3	23
25	25	Wał majdanu	X=30,40-30,90; Y=-50,50--50,90	Dół postłupowy; owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 20 cm, gł. 15 cm		26	40
26	25	Wał majdanu	X=30,40-30,90; Y=-50,50--50,90	Piasek; wypełnisko obiektu 25	10YR 6/3	3	25
27	27	Wał majdanu	X=30-30,50; Y=-48,10--49,30	Dół postłupowy; owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 30 cm, gł. 20 cm		28	40
28	27	Wał majdanu	X=30-30,50; Y=-48,10--49,30	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 27	10YR 6/3	3	27
29	29	Wał majdanu	X=30,80-31,20; Y=-49--49,40	Dół postłupowy; owalny w planie, nieckowaty w przekroju; śr. do 20 cm, gł. 15 cm		30	40
30	29	Wał majdanu	X=30,80-31,20; Y=-49--49,40	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 29	10YR 6/3	3	29
31	31	Wał majdanu	X=30,30-30,60; Y=-49--49,40	Dół postłupowy; owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. do 15 cm, gł. 15 cm		32	40
32	31	Wał majdanu	X=30,30-30,60; Y=-49--49,40	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 31	10YR 6/3	3	31
33	33	Wał majdanu	X=31,50-32; Y=-48,70--49,20	Dół postłupowy; owalny w planie, prostokątny w przekroju; śr. do 35 cm, gł. 15 cm		34	40
34	33	Wał majdanu	X=31,50-32; Y=-48,70--49,20	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 33	10YR 6/3	3	33
35	35	Wał majdanu	X=31,20-31,70; Y=-49--49,40	Dół postłupowy; owalny w planie, nieckowaty w przekroju; śr. do 30 cm, gł. 20 cm		36	40
36	35	Wał majdanu	X=31,20-31,70; Y=-49--49,40	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 35	10YR 6/3	3	35
37	37	Obszar majdanu	X=30-30,50; Y=-38,70--39,50	Nieregularnie owalna jama, śr. do 70 cm, gł. do 20 cm; prawdopodobnie ślad po korzeniu		38	3
38	37	Obszar majdanu	X=30-30,50; Y=-38,70--39,50	Ziemisty piasek poprzerastany korzeniami; wypełnisko obiektu 37	10YR 6/1	2	37
40	-	Wał majdanu	X=30-32; Y=-47,30--52	Piasek z drobnymi węgielkami; miąższość do 50 cm; nasyp Wału majdanu	10YR 7/8	3, 33, 53, 68	41

Tabela 1. Ciąg dalszy

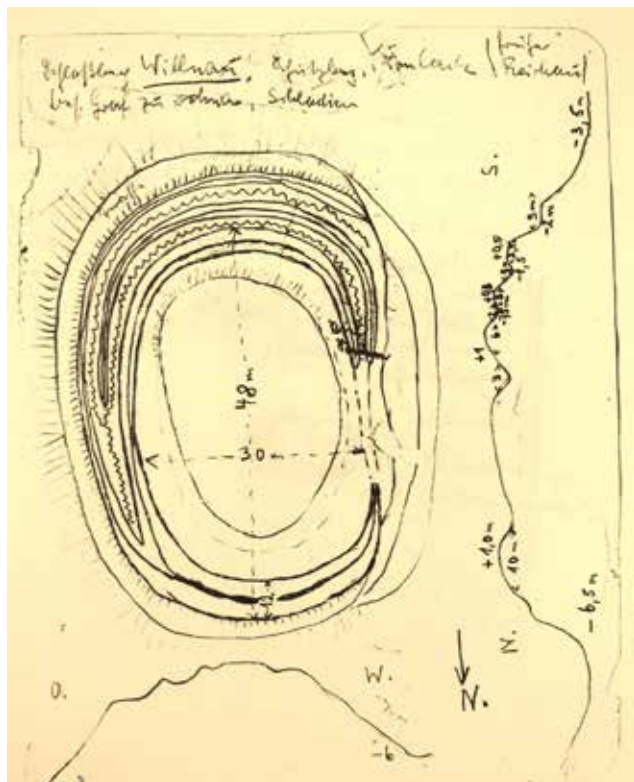
Numer jednostki	Numer obiektu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
41	-	Obszar majdanu i wał majdanu	X=30-32; Y=-39,10--52,10	Piaszczysta ziemia; miąższość do 20 cm; humus pierwotny	10YR 5/4	3, 40	63
42	42	Obszar majdanu	X=31,50-32; Y=-35,40--37,30	Zerodowany korzeń		43	2
43	42	Obszar majdanu	X=31,50-32; Y=-35,40--37,30	Zerodowany korzeń	10YR 4/1	1	42
44	44	Obszar majdanu	X=10-12; Y=39,40-45,80	Wkop, owalny w planie, nieckowaty w przekroju; śr. 60-110 cm, gł. do 20 cm; wkop o nieokreślonej funkcji	10YR 7/2	4	45
45	44	Obszar majdanu	X=11,40-12; Y=48,30-49,40	Piaszczysta ziemia z drobinami węgielków; wypełnisko obiektu 45	2.5Y 4/4	44	63
46	53	Fosa I	X=30-32; Y=-51,60--54,40	Piaszczysta ziemia; wypełnisko Fosi I	10YR 5/6	3	53
49	-	Obszar pomiędzy Fosą III a Fosą IV	X=29-30; Y=-76--79,60	Lekko zgliniony piasek; miąższość do 15 cm; warstwa erozyjna	10YR 6/6	2	56, 62
50	-	Wał I	X=30-32; Y=-53,20--57,20	Iłasty piasek z pojedynczymi kamieniami i pojedynczymi węgielkami; miąższość do 40 cm; nasyp Wału I	10YR 7/8	53, 55	63
51	51	Obszar pomiędzy Fosą III a Fosą IV	X=30-30,50; Y=-71,50--72,20	Dół posłupowy; owalny w planie, nieckowaty w przekroju; śr. do 50 cm, gł. 20 cm		52	56
52	51	Obszar pomiędzy Fosą III a Fosą IV	X=30-30,50; Y=-71,50--72,20	Piaszczysta ziemia; wypełnisko obiektu 51	10YR 6/1	2	51
53	53	Fosa I	X=30-32; Y=-51,60--54,40	Nieckowaty rów; szer. do 270 cm, gł. do 50 cm; Fosa I		46	40, 50
54	-	Obszar pomiędzy Walem II, a Fosą III	X=30-31; Y=-65,90--68,90	Zgliniony piasek; miąższość do 25 cm; warstwa erozyjna	10YR 6/6	2	56, 61
55	-	Obszar między Walem I i Fosą II	X=30-32; Y=-57,50--62,70	Lekko ziemisty piasek; miąższość do 30 cm; warstwa erozyjna	10YR 7/6	3, 65	50,7
56	-	Obszar pomiędzy Walem II, a podnóżem grodziska	X=29-31; Y=-63,90--82	Zbity, iłasty piasek; miąższość do 25 cm; niwelacja formująca skłon stoku grodziska	10YR 7/4	2, 49, 54, 57, 58	69
57	57	Fosa III	X=30-31; Y=-67,50--69,30	Nieckowaty, nieregularny rów; szer. do 160 cm, gł. do 30 cm; Fosa III		61	56
58	58	Fosa IV	X=29-30; Y=-77,60--80,70	Nieckowaty rów; szer. do 300 cm, gł. do 35 cm; Fosa IV		62	56
59	60	Obszar majdanu	X=30,50-31; Y=-35,20--35,60	Ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 60	10YR 5/2	2	60
60	60	Obszar majdanu	X=30,50-31; Y=-35,20--35,60	Nieregularnie owalna jama, śr. do 50 cm, gł. do 30 cm; prawdopodobnie ślad po korzeniu		59	3
61	57	Fosa III	X=30-31; Y=-67,50--69,30	Piaszczysta, mocno zbita ziemia; wypełnisko Fosi III	10YR 6/3	54	57
62	58	Fosa IV	X=29-30; Y=-77,60--80,70	Lekko ziemisty piasek; Wypełnisko Fosi IV	10YR 4/4	2, 49	58
63	-	Całe stanowisko	X=29-32; Y=-30--82	Lekko piaszczysta glina z lokalnymi soczewkami sypkiego piasku i z licznymi żelazistymi wytrąceniami; całość	10YR 7/2	3	-
64	-	Wał II	X=30-32; Y=-61,10--64,80	Piaszczysta ziemia z pojedynczymi drobinami węgielków; miąższość do 15 cm; humus pierwotny	10YR 6/4	8	63
65	-	Fosa II	X=30-32; Y=-61,20--62,20	Lekko gliniasta ziemia; miąższość do 15 cm; warstwa użytkowa w obrębie Fosi II	10YR 4/4	3	8, 55, 70
66	-	Zagłębienie przywałowe	X=30-32; Y=-44,50--48,10	Piaszczysta ziemia z dużą domieszką kamieni średnicy 5-15 cm; miąższość do 30 cm; wypełnisko zagłębienia przywałowego	10YR 4/4	3	68
67	-	Zagłębienie przywałowe	X=30-32; Y=-45,30--48	Bruk kamienny z kamieni średnicy 5-15 cm w obrębie zagłębienia przywałowego		68	40
68	-	Zagłębienie przywałowe	X=30-32; Y=-44,20--47,90	Piaszczysta ziemia z dużą domieszką kamieni średnicy 5-15 cm; miąższość do 30 cm; wypełnisko zagłębienia przywałowego	10YR 5/1	66	67
69	-	Obszar pomiędzy Walem II, a podnóżem grodziska	X=29-31; Y=-64,60--74,80	Piaszczysta ziemia; miąższość do 15 cm; humus pierwotny	10YR 5/4	56	64
70	71	Fosa II	X=30-32; Y=-59,80--61,80	Piaszczysto-gliniasta ziemia; wypełnisko Fosi II	10YR 7/1	55, 65	72
71	71	Fosa II	X=30-32; Y=-59--62,20	Nieckowaty rów; szer. do 220 cm, gł. do 40 cm; Fosa II		70, 72	8, 63
72	71	Fosa II	X=30-32; Y=-59--61,80	Lekko piaszczysta glina z domieszką węgla drzewnych; wypełnisko Fosi II	10YR 7/4	70	71

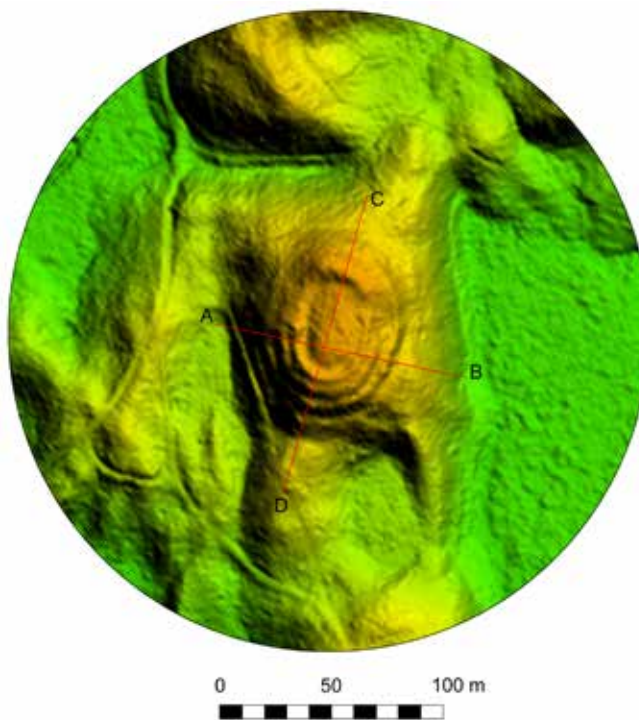
Ryc. 8. Plan grodziska w Tątlawkach, st. 2 (wyk. J. Błaszczyk) z lokalizacją odwiertów geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 9. Profil geologiczny grodziska w Tątlawkach, st. 2 po osi A-B. 1 - glina zwałowa, 2 - warstwy antropogeniczne (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 10. Plan grodziska w Tątlawkach, st. 2 wykonany przez Carla Engla w 1930 r. (archiwum Prussia-Museum)

Ryc. 11. Grodzisko w Tątlawkach, st. 2 na zobrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGIK, oprac. R. Solecki)

0,4 m. Najwyższy jego punkt osiąga poziom 141,87 m n.p.m. Nasyp tworzy gliniasty piasek 8. Wydaje się, że równocześnie z sypaniem tego wału wyprofilowano także jego stok od strony Fosi III oraz przestrzeń między Fosą III i Fosą IV, łącznie z Wałem III. Warstwą niwelacyjną kształtującą powierzchnię tego obszaru jest zbity, ilasty piasek 56. W takim przypadku nie jest możliwe jednoznaczne stwierdzenie, jaką szerokość miał Wał IV, a jedynie można określić, że jego najwyższy punkt osiąga poziom 140,07 m n.p.m.

Przestrzeń pomiędzy wałami tworzy fosy. Fosa I (53) ma szerokość ok. 2,7 m, a jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 142,74 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału majdanu po osi ściany zachodniej wykopu wynosi ok. 0,9 m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału I po tej samej osi wynosi ok. 0,4 m. Fosa II (71) ma szerokość ok. 2,2 m, a najniższy jej punkt znajduje się na poziomie 141,34 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału I po osi ściany zachodniej wykopu wynosi ok. 1,8 m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału II po tej samej osi wynosi ok. 0,55 m. Fosa III (57), ma szerokość ok. 1,6 m, a najniższy jej punkt znajduje się na poziomie 139,65 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału II po osi ściany zachodniej wykopu wynosi ok. 2,15 m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału III po tej samej osi wynosi ok. 0,4 m. Fosa IV (58) ma szerokość ok. 3 m, a jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 137,9 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału III po osi ściany zachodniej wykopu wynosi ok. 2,2 m.

W tym samym okresie zapewne także wyprofilowano zagłębienie przywałowe. Jego szerokość ma ok. 3,4 m, a najniższy jego punkt znajduje się na poziomie 142,79 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem zagłębienia, a szczytem Wału majdanu po osi ściany zachodniej wykopu wynosi ok. 0,9 m.

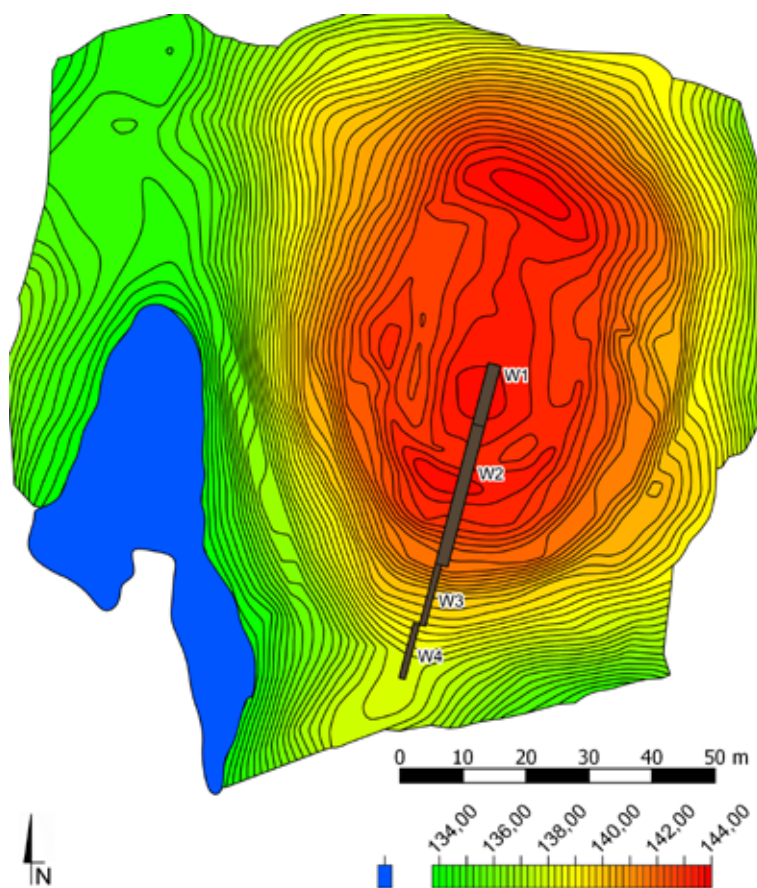
Faza IIA i IIB

Kolejna faza dziejów stanowiska to okres funkcjonowania grodziska. Jednostki stratygraficzne związane z tą fazą manifestują się głównie w warstwach będących wypełniskami fos i zagłębienia przywałowego. Jeden obiekt zanotowano także na obszarze majdanu. W obrębie tej fazy możliwe jest wydzielenie młodszego podokresu, który należy do tego horyzontu chronologicznego. Widoczny jest on na stoku grodziska w postaci warstw erozyjnych, które powstały w trakcie jego użytkowania.

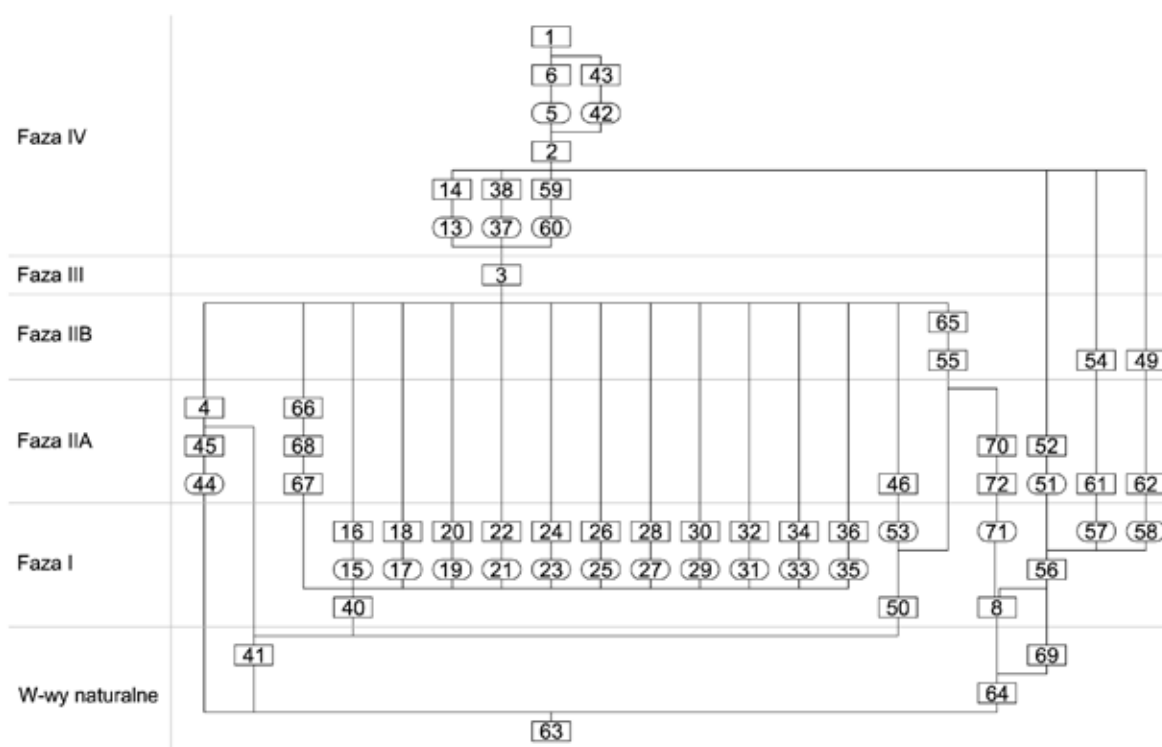
Faza IIA w obrębie fos reprezentowana jest przez następujące jednostki, będące poziomami użytkowymi w obrębie tych obiektów (ryc. 16-21): w Fosi I przez piaszczystą ziemię 46; w Fosi II przez lekko piaszczystą glinę z domieszką węgla drzewnych 72

Ryc. 12. Przekroje grodziska w Tątlawkach po dwóch liniach uzyskane z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 13. Plan warstwicowy grodziska w Tątlawkach, st. 2 z zaznaczonymi wykopami badawczymi z sezonu 2014 (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

Ryc. 14. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

Tabela 2. Zestawienie dołów posłupowych z rejonu Wału majdanu (oprac. R. Solecki)

Nr cięcia dołu posłupowego	Nr wypełnika dołu posłupowego	Kształt w planie	Kształt w przekroju	Średnica	Głębokość
15	15	Kolisty	U-kształtny	25 cm	20 cm
17	18	owalny	U-kształtny	20 cm	20 cm
19	20	kolisty	U-kształtny	15 cm	15 cm
21	22	owalny	nieckowaty	20 cm	10 cm
23	24	owalny	U-kształtny	25 cm	20 cm
25	26	owalny	U-kształtny	20 cm	15 cm
27	28	owalny	U-kształtny	30 cm	20 cm
29	30	owalny	nieckowaty	20 cm	15 cm
31	32	owalny	U-kształtny	15 cm	15 cm
33	34	owalny	prostokątny	35 cm	15 cm
35	36	owalny	nieckowaty	30 cm	20 cm

i piaszczysto-gliniastą ziemię 70; w Fosie III przez piaszczystą, mocno zbitą ziemię 61; w Fosie IV przez lekko ziemisty piasek 62.

Na obszarze pomiędzy Fosą III i Fosą IV, tuż poniżej kulminacji Wału III natrafiono na dół posłupowy 51. Jest on owalny w planie, nieckowaty w profilu, średnica dochodzi do 50 cm, a głębokość do 20 cm. Nie można wykluczyć, że jest to relikty palisady.

W zagłębieniu przywałowym z okresem tym związany jest bruk 67 z kamieni o średnicy 5-15 cm, który jest przykryty przez dwie frakcje piaszczystej ziemi (66 i 68) z dużą domieszką kamieni średnicy 5-15 cm.

Na obszarze majdanu, w odległości około 4 m od zagłębienia przywałowego natrafiono na niezbyt

liczne skupisko kamieni (4), o średnicy do 30 cm, zajmujące obszar o średnicy ok. 2,3 m. Wewnątrz tego skupiska znajdował się owalny w planie, nieckowaty w przekroju wkop 44. Wypełniskiem tego obiektu jest piaszczysta ziemia 45 z drobinami węgielków.

Faza IIB, czytelna na stokach grodziska, reprezentowana jest przez następujące jednostki będące warstwami erozyjnymi: w obrębie Fosi II jest to lekko ziemisty piasek 55; w obrębie Fosi III jest to zgliniony piasek 54; w obrębie Fosi IV jest to lekko zgliniony piasek 49. Ponad warstwą 55 w obrębie Fosi II zalega lekko gliniasta ziemia 65, która jest poziomem użytkowym, zapewne kontynuacją poziomu użytkowego w postaci warstwy 70 z Fazy IIA.

Faza III

Faza ta, to poziom powstały w wyniku erozji struktur ziemnych grodziska, w okresie po jego opuszczeniu. Warstwa ta (3) złożona jest z ilastego piasku z pojedynczymi drobinami węgielków i pojedynczymi kamieniami.

Faza IV

Ostatnia faza to warstwy o współczesnej chronologii. Układ horyzontalny mają lekko piaszczysta ziemia 2 oraz zalegająca ponad nią ziemia poprzerastana korzeniami 1, będąca współczesnym humusem leśnym.

Na stropie warstwy 2 lub pod nią wydzielono serię pięciu obiektów będących zapewne relikdami po korzeniach uschniętych już drzew. Są to odpowiednio obiekty: 5 (z wypełniskiem 6), 13 (z wypełniskiem 14), 37 (z wypełniskiem 38), 42 (z wypełniskiem 43) i 60 (z wypełniskiem 59).

ZABYTKI RUCHOME

URSZULA KOBYLŃSKA

Ceramika

Ogólna charakterystyka zbioru

Zespół ceramiki zabytkowej z badań grodziska w Tątlawkach, st. 2 obejmuje 2407 fragmentów, w tym 234 fragmenty z zachowanym wylewem, pochodzące z 203 naczyń, w siedmiu przypadkach o ornamentowanych zaplataniem i mocnymi wgłębieniami na brzegach, a w jednym przypadku plastycznymi guzami na wylewie misy. Wśród zachowanych 2020 fragmentów brzuśców, z których 44 są ornamentowane, 601 ma powierzchnię pokrytą chropowaceniem, 981 - powierzchnię wygładzoną, a jedynie 35 ułamków charakteryzuje się starannym wyświeceniem powierzchni zewnętrznych. Powierzchnię szorstką, słabo opracowaną, nierówną, z zaznaczającymi się ziarnami ma 128 fragmentów brzuśców, a 279 fragmentów ma powierzchnię splukaną lub zdartą, niemożliwą do bliższego określenia (tab. 3). W zespole tym znaleziono również 15 fragmentów uch oraz 70 części przydennych i 14 den, głównie bez zachowanych ścianek bocznych. Spośród czterech większych fragmentów z zachowanym dnem wraz z bocznymi ściankami dwa - o średnicy 7 i 9 cm - pochodzą z naczyń małych o wygładzonej powierzchni, a pozostałe - lekko wklęsłe dna o średnicy 8-9 cm - ze względu na ślady zmarszczeń gliny na ściankach naczyń uznać należy za pochodzące z naczyń o powierzchni pokrytej chropowaceniem. Większość zaobserwowanych środkowych fragmentów den ma płaski kształt, co wskazuje na formę den niewydzielonych, płaskich. Rozdrobnienie fragmentów i brak zachowanych miejsc przejścia w brzusiec, nie pozwala stwierdzić jedno-

znacznie, czy mamy tu do czynienia z naczyniami kulistodennymi, typowymi dla kultury kurhanów zachodniobałtyjskich.

Najliczniej ceramiczny materiał zabytkowy wystąpił w warstwie 3 z Fazy III - 1471 fragmentów ceramiki, w warstwie 46 z Fazy IIA - 279 fragmentów i w warstwie 50 z Fazy I - 91 fragmentów. Generalnie fragmenty ceramiki wykazują istotne cechy zniszczenia (tab. 4)³. Żaden z fragmentów nie mógł zostać zakwalifikowany do kategorii erozji O, gdyż każdy ułamek ceramiki miał w jakimś stopniu lub części zatarte brzegi lub splukaną powierzchnię. Jednostki stratygraficzne z najbogatszym materiałem zabytkowym charakteryzuje się mało zniszczonymi fragmentami i większość ceramiki zawiera się głównie w I kategorii zniszczenia. Na podstawie stopnia erozji ceramiki można wnioskować, że jednostki stratygraficzne 3, 50, 64, 65, 66, 68 i 70 - ze zdecydowaną przewagą ceramiki mniej zniszczonej - nie mają charakteru niwelacyjnego i nie podlegały podepozycyjnym przekształceniom.

Materiał ceramiczny jest mocno rozdrobniony we wszystkich wydzielonych jednostkach stratygraficznych; ponad połowę (55%) znalezionych fragmentów stanowią ułamki o wielkości 3 i 4 cm. Jeśli dodamy do tej liczby fragmentów mniejszych - jedno- i dwucentymetrowych - to okazuje się, że małe fragmenty stanowią 66% liczebności zbioru, z czego wynikają istotne trudności w opisie i precyzyjnym określeniu typologii form i kształtów naczyń, z których te fragmenty pochodziły. Najwięcej małych fragmentów ceramiki w stosunku do wszystkich odkrytych zalegało w humusie oraz w warstwie 54 z fazy IIB, co wskazuje na intensywność procesów podepozycyjnych. Natomiast stosunkowo najliczniejsze duże i największe fragmenty ceramiki znaleziono w jednostkach stratygraficznych powstałych w fazie II A użytkowania grodziska.

Naczynia o powierzchni gładkiej

Wśród fragmentów ceramiki z grodziska w Tątlawkach, st. 2 przeważają fragmenty z wylewem pochodzące z naczyń o powierzchni wygładzonej i wypolerowanej. Łącznie z fragmentami brzuśców o powierzchni gładkiej i wyświeconej ten rodzaj ceramiki - tzw. stołowej - stanowi dominującą grupę naczyń w tym zespole.

Choć rozdrobnienie materiału ceramicznego jest znaczne, z zachowanych kształtów brzegów można wnioskować, że w zestawie naczyń znajdują się różnego rodzaju misy, miseczki, czarki, czerpaki, dzbanki i dzbanuszki, baniaste naczynia esowate i naczynia z długą szyjką, często mocno przysadziste, pękate i cienkościenne. Głównie są to formy esowate o baniastym brzuścu i uwydatnionym, owalnym i poszerzonym brzegu (np. tabl. 1:2; 2:25-26; 4:3; 5:17; 7:16; 10:24); przede wszystkim duże formy esowate z wydzielającą się szyjką

³ A. Buko 1990.

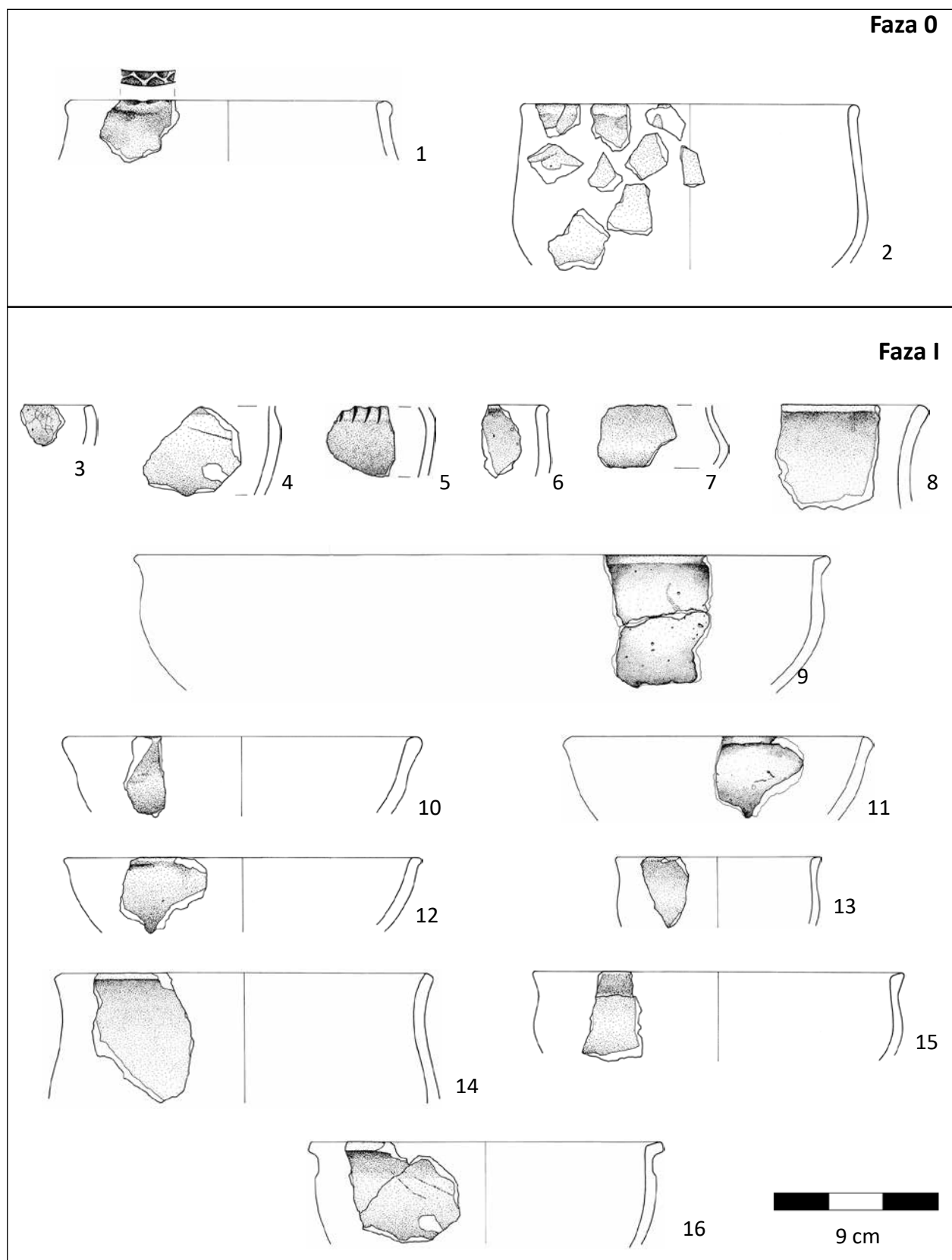

Tabela 3. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Tątlawkach, st. 2 (oprac. U. Kobylińska)

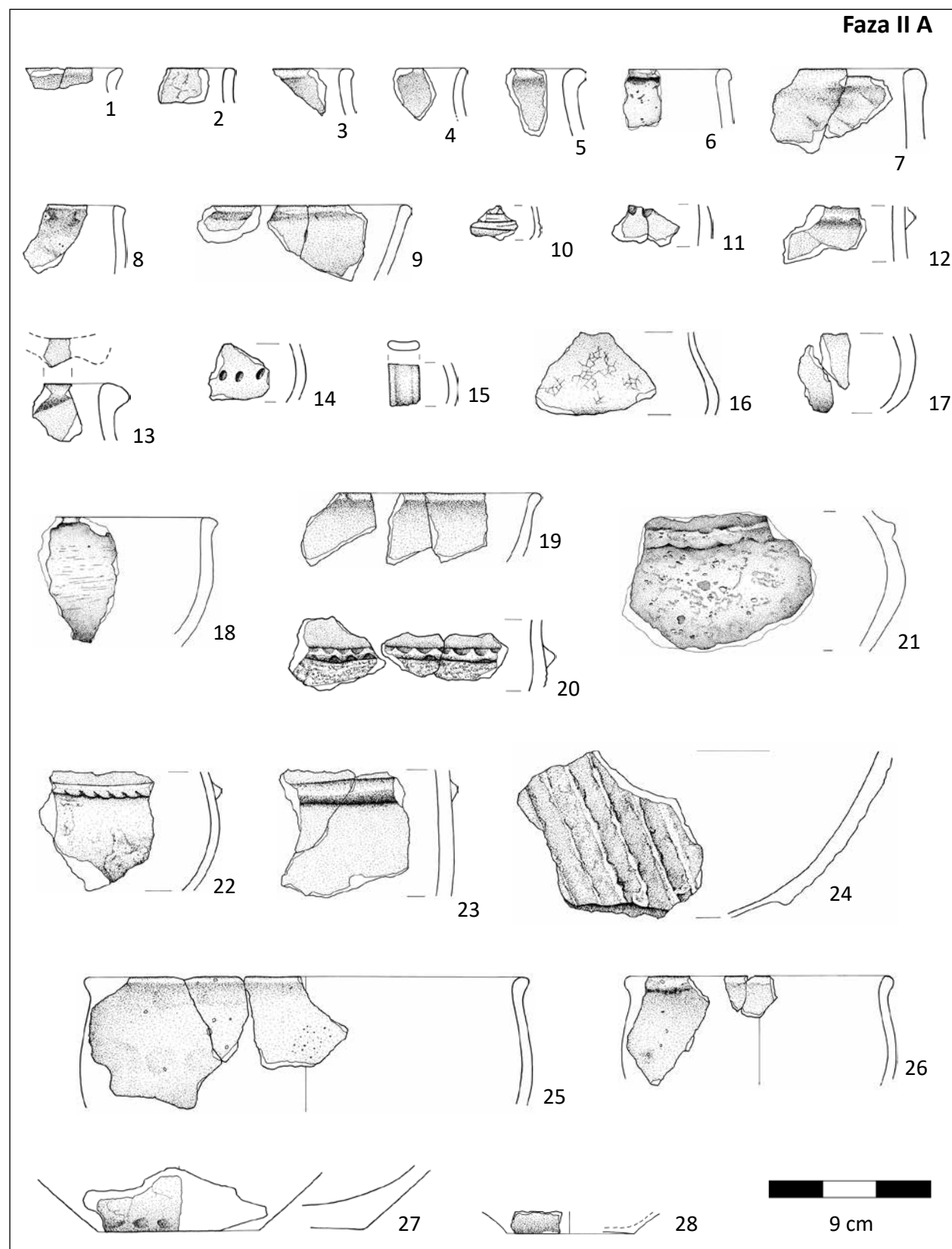
Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów łącznie	Liczba różnych naczyń	Wylewy			Szyjki	Brzuśce								Ucha	Części przydenne	Dna				Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypuklanej powierzchni
			Liczba fragmentów	SEN	Ornamentowane		Liczba fr. ogółem	Rodzaj powierzchni				Przepalone	Ornamentowane	Liczba fragmentów			SEN	Lekko wklęsłe	Płaskie			
								Chropowate	Gładkie	Wyświecane	Szorstkie									Nieokreślone		
Faza 0																						
41	5						4	2	2							1						
64	14	2	5	11	1	1	7		7							1						
Faza I																						
50	91	10	10	41		4	71	15	33	3	2	18		1	1	5						
Faza IIA																						
45	74	5	8	36		1	61	5	55	1				1		4						
46	279	19	24	89		1	235	109	75	4	20	27	4	9	1	14	4	27	3	1	4	5
66	75	9	9	45		1	62	7	54	1						2	1		1			
67	2						1		1							1						
68	36	5	5	17		1	28	11	8	3		6				2						
70	45	2	2	12	1		43		27	1	3	8	4	2								
72	69	6	10	41		4	51	5	28		1	11	6		2	2						
Faza IIB																						
54	5	1	1	1			4	1	2		1											
55	21	2	2	2			19	1	18													
65	20	1	1	3			16		13			3			1	2						
Faza III																						
3	1471	127	143	475	6	7	1244	403	584	20	93	162	14	28	10	33	8	15	3	1	0	1
Faza IV																						
1	77	3	3	10		1	73	11	29	2	3	24	4	2		1						
2	122	11	11	37		6	100	31	44		5	20		2		2	1					
6	1						1		1													
RAZEM	2407	203	234	820	8	27	2020	601	981	35	128	279	32	45	15	70	14	42	7	2	4	6

Tabela 4. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Tątlawkach, st. 2 (oprac. U. Kobylińska)

Faza	Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe [cm]														I	II	III	RAZEM
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14				
0	41			1	2	1	1									4	1		5
0	64		3	7	2	2										13		1	14
I	50	2	11	18	23	14	9	7	5		1		1			40	29	22	91
II A	45		17	15	13	18	7	3	1							68	1	5	74
II A	46		24	59	65	55	26	23	13	6	5		2		1	82	134	63	279
II A	66		4	18	19	19	9	3	3							69	6		75
II A	67			1							1					2			2
II A	68		9	7	12	5	2					1				24	6	6	36
II A	70		1	6	5	13	11	3	3	2			1			25	8	12	45
II A	72		13	15	19	11	6	3	1		1					45	7	17	69
II B	54		2	1	1	1										2	3		5
II B	55			3	6	6	2	3	1							5	10	6	21
II B	65		7	4	4	3	1	1								20			20
III	3	10	205	485	393	222	87	44	15	5	2	1	1		1	777	477	217	1471
IV	1		15	27	29	4	2									31	17	29	77
IV	2	4	24	48	24	13	4	3	2							48	42	32	122
IV	6				1											1			1
RAZEM		16	335	715	618	387	167	93	44	13	10	2	5		2	1256	741	410	2407

Tablica 1. Ceramika z warstw naturalnych i z Fazy I grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 2. Ceramika z Fazy IIA grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

i ściętym brzegiem (tabl. 1:14; 3:6; 6:3, 5; 8:18; 9:5, 9); z długą szyjką i pogrubionym owalnym brzegiem (tabl. 6:13; 9:6), czy też małe, cienkościenne formy z długą szyjką i ściętym, niewydzielonym brzegiem, być może dzbanuszki (tabl. 6:10, 16; 8:6; 9:2; 10:8). Wystąpiły też naczynia z pionowo uformowaną częścią górną z wylewem słabo wydzielonym lub niewydzielonym i dłuższą prostą szyjką (tabl. 2:2; 3:3-4; 5:5, 15-16, 30; 7:5; 9:3-4, 10; 10:29). Spotykamy też zachylone małe formy garnków czy czarek z nieuwydatnionym, owalnym, szerokim brzegiem (tabl. 1:3; 3:10, 12; 5:6; 6:8, 18; 7:2, 12; 8:13; 9:15; 10:21, 23). Znalezione też formy, małe, cienkościenne, esowate, z lekko poszerzonym brzegiem, należące do naczyń typu kubeczka lub małego garnuszka z lekko wydzielonymi brzegami wylewów (tabl. 1:13; 3:20; 5:18-23; 10:28, 30-31). Szerokootworowe formy rozłożystych mis mają mocno wydzielające się, zaokrąglone brzegi, ścięte od wewnątrz lub obłe i wychylone na zewnątrz (tabl. 1:9-12, 15; 2:9, 18-19; 3:13, 15, 17, 19; 5:28; 6:2, 4, 6, 12; 7:4, 7, 17; 8:4, 15; 10:20) lub małe, półkuliste miseczki i czarki z wąskim brzegiem (tabl. 1:3; 3:2, 10; 6:9; 10:6).

Średnice naczyń wynoszą od 6 cm do 30 cm w zależności od funkcji. Najliczniej występują naczynia o średnicy od 16 cm do 20 cm. Głównie są to średniej wielkości naczynia stołowe, takie jak czerpaki, dzbanki i dzbanuszki, kubki, amfory oraz szeroko-otworowe misy i wazy.

Naczynia o powierzchni gładkiej najczęściej były polerowane z obu stron i miały też z obu stron podobną barwę jasnoszaro-brązową, beżową lub rudo-żółtą (5YR 5/6, 6/4, 6/6). W niektórych przypadkach wnętrza naczyń o powierzchni gładkiej miały barwę nieco ciemniejszą (5YR 5/2). masa ceramiczna zawierała niewielką ilość domieszki ziaren drobnej granulacji, białe ziarna piasku i drobne różowe i czerwone ziarna granitu oraz miki. Powierzchniowa warstwa wyglądająca szczególnie okrywała ścianki naczyń i ziarna nie były widoczne, o ile nie została spłukana lub zdarta wskutek procesów podepozycyjnych.

Spora grupa naczyń z poszerzonym, płaskim wylewem i wystającym okapem ma swe analogie wśród naczyń kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, np. w zestawie naczyń z miejscowości Tarławki, gm. Węgorzewo, pow. węgorzewski⁴. Tego rodzaju wylewy z szerokim, płaskim brzegiem oraz pogrubionym owalnym spotykane były też na stanowisku w Kretowinach, gm. morąg, pow. ostródzki czy w Jeziorku, gm. Ryn, pow. giżycki⁵. Podobną formę prezentuje także materiał ceramiczny znaleziony także na stanowiskach kultury łużyckiej w innych regionach kraju, np. w Siniarzewie, gm. Zakrzewo, pow. aleksandrowski na Kujawach⁶.

Naczynia o powierzchni chropowatej

Naczynia masywne, przeważnie grubościenne o powierzchni chropowatej, częściej z wyraźnymi i mocnymi zgrubieniami gliny, przeważają w zestawie naczyń powleczonej rozrzedzoną gliną. Warstwa chropowata nakładana była poniżej szyjki lub od załomu brzuśca (tabl. 2:7-8; 3:7-8; 4:12; 5:3, 10). Najczęściej chropowacenie pokrywało całą powierzchnię naczyń od brzegu wylewu (tabl. 1:6; 3:9; 4:20-21; 6:15; 7:6, 13; 8:3, 8, 11-12, 19; 9:13; 10:18). Średnice tych naczyń zawierają się między 16 a 30 cm, a głównie są to średniej wielkości naczynia o średnicy ok. 18-20 cm. Naczynia o powierzchni chropowatej mają formę lekko baniastych garnków o wydzielających się, najczęściej pogrubionych brzegach (tabl. 3:7-8; 4:20; 5:24) lub są esowate o lekko wychylonych brzegach (tabl. 9:14). Występują także formy z zachylonym lub prostym obłym brzegiem (tabl. 4:12, 20-21; 6:17; 7:13; 8:19). Garnki o chropowatej powierzchni mają barwę jasną rudo-żółtą w kilku odcieniach (5YR 5/8, 6/4), rzadko ze śladami okopcenia. Od wewnątrz ich ścianki są równe, gładkie, a najczęściej silnie wygładzone, barwy czarnej, szarej, szaro-brązowej, lub kremowej i rudej. Obmazywanie powierzchni rozrzedzoną gliną z ziarnami przebiegało różnokierunkowo, niekiedy pozostawiając smugi ukośnie (tabl. 2:24; 3:7) lub poziome (3:8; 4:20; 7:13; 8:3, 11). Grubość warstwy gliny chropowatej jest zróżnicowana: cienka z drobnymi zmarszczeniami gliny, ale niekiedy zaobserwować można warstwę grubą na kilka mm. Tworzyła ona wysokie bruzdy na powierzchni grubościennych dużych naczyń. masa ceramiczna garnków chropowatych zawierała zawsze domieszkę ziaren o zróżnicowanej granulacji ze sporą liczbą ziaren barwy różowej i czerwonej oraz miki. W wyniku wypału w niezbyt wysokiej temperaturze przełamy są dwu- lub trójbarwne.

Naczynia o powierzchni chropowatej z grodziska w Tątlawkach, st. 2 mają dość liczne analogie na stanowiskach w zachodniej części zasięgu kultury kurhanów zachodniobałtyjskich z wczesnej epoki żelaza. Dla przykładu można wymienić takie stanowiska Stary Dzierzgoń, st. 1, pow. sztumski⁷, Kitki, st. 1 – „Żal”, gm. Dzierzgowo, pow. mławski, Gródki, st. 7, gm. Płośnica, pow. działdowski⁸, Gronowo Górne, st. 3, gm. Elbląg, pow. elbląski⁹.

Ucha

Zachowane w szczątkowej formie jedynie środkowe partie uch nie dają podstaw do odtworzenia ich kształtu i sposobu przymocowania do naczyń. Są to

⁴ Ł. Okulicz 1979: 185, tabl. XLVIII:1.

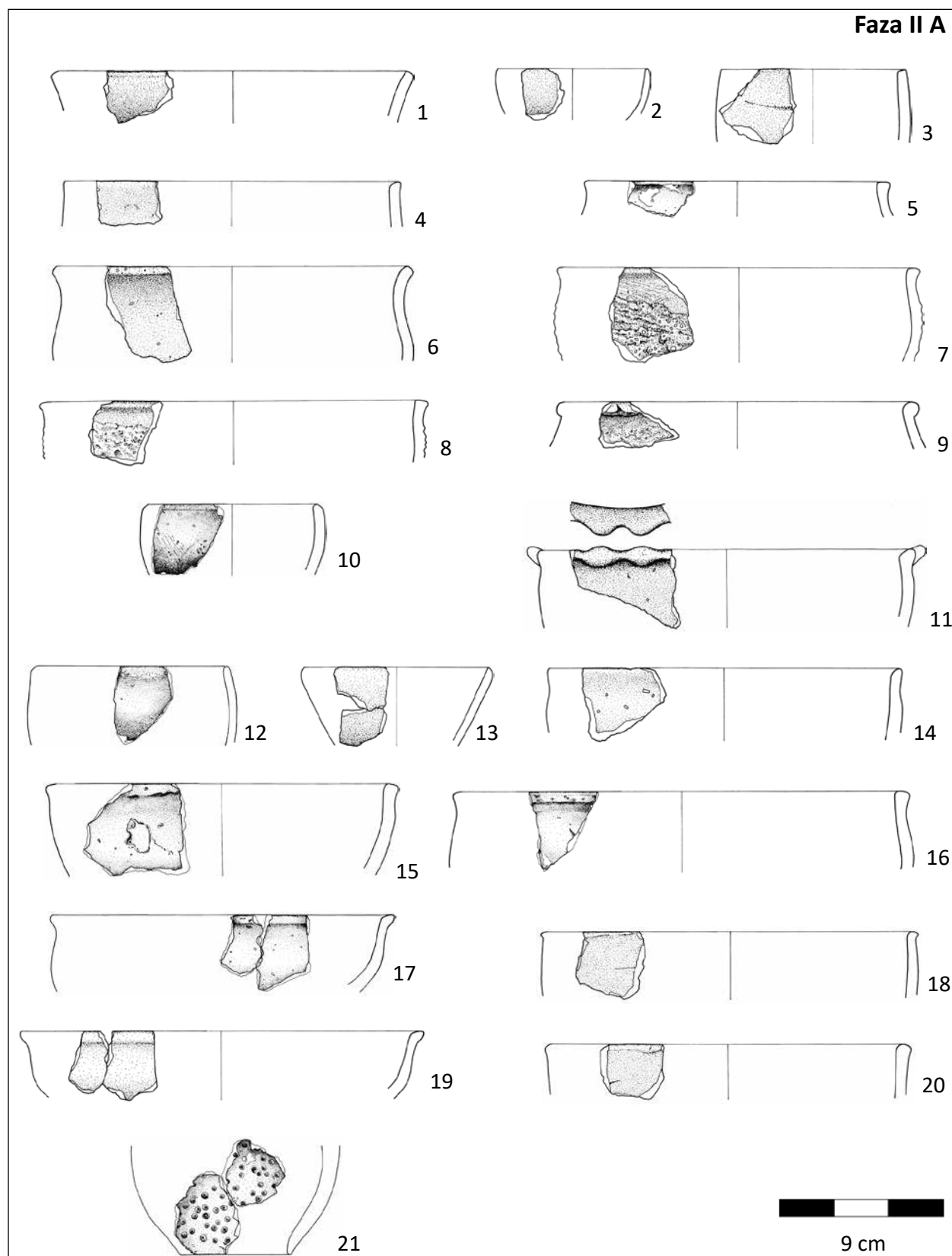
⁵ Ł. Okulicz 1970: tabl. XXVI:29, 33; XXVIII:22; J. Okulicz 1973: ryc. 114:b.

⁶ Ignaczak 2002: ryc. 50:6.

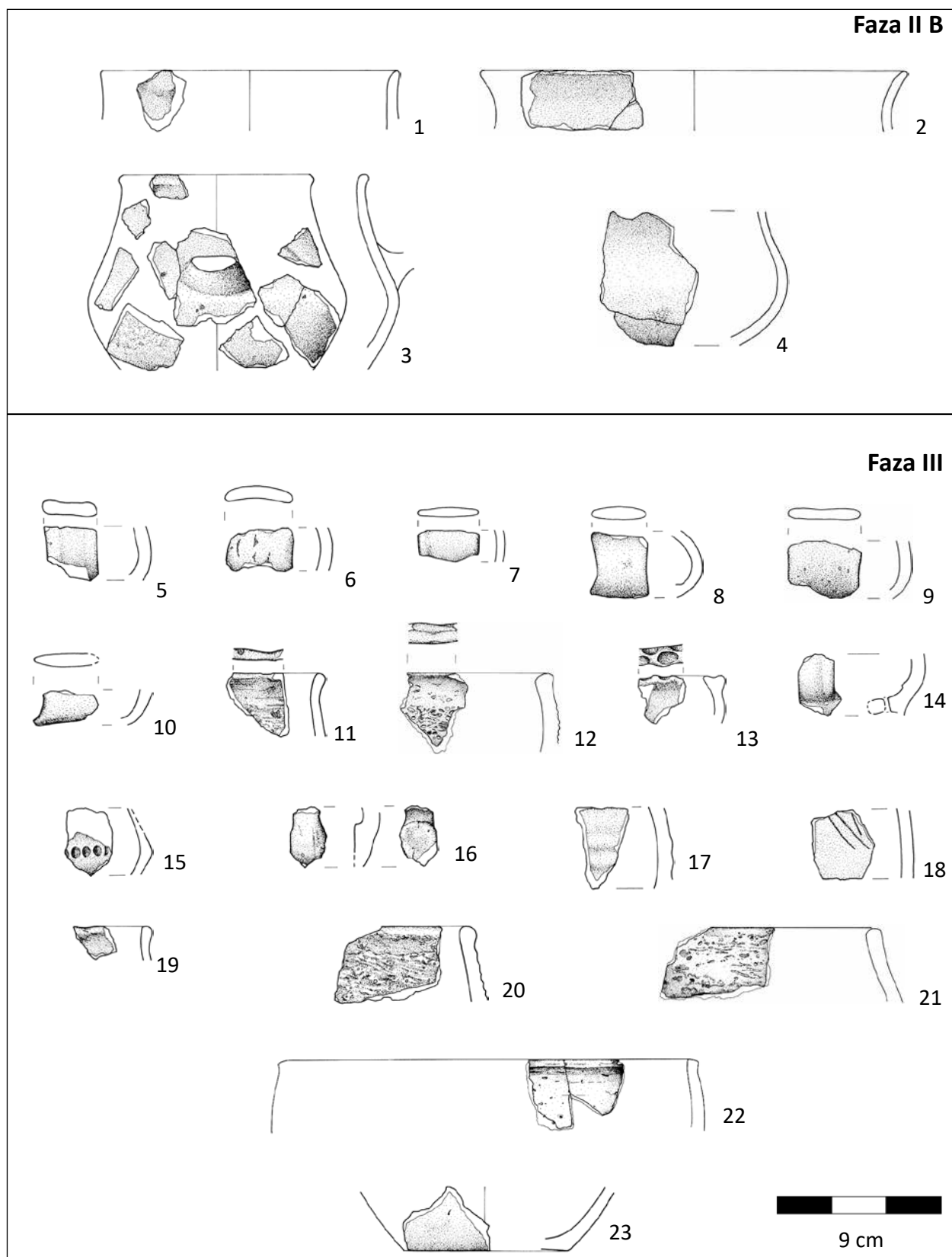
⁷ Gazda 2013: ryc. 28:g,h.

⁸ Ł. Okulicz 1979: tabl. I:9-10, 14; II:9-10, 27.

⁹ Stasielówicz 2009: tabl. 1:b-d.

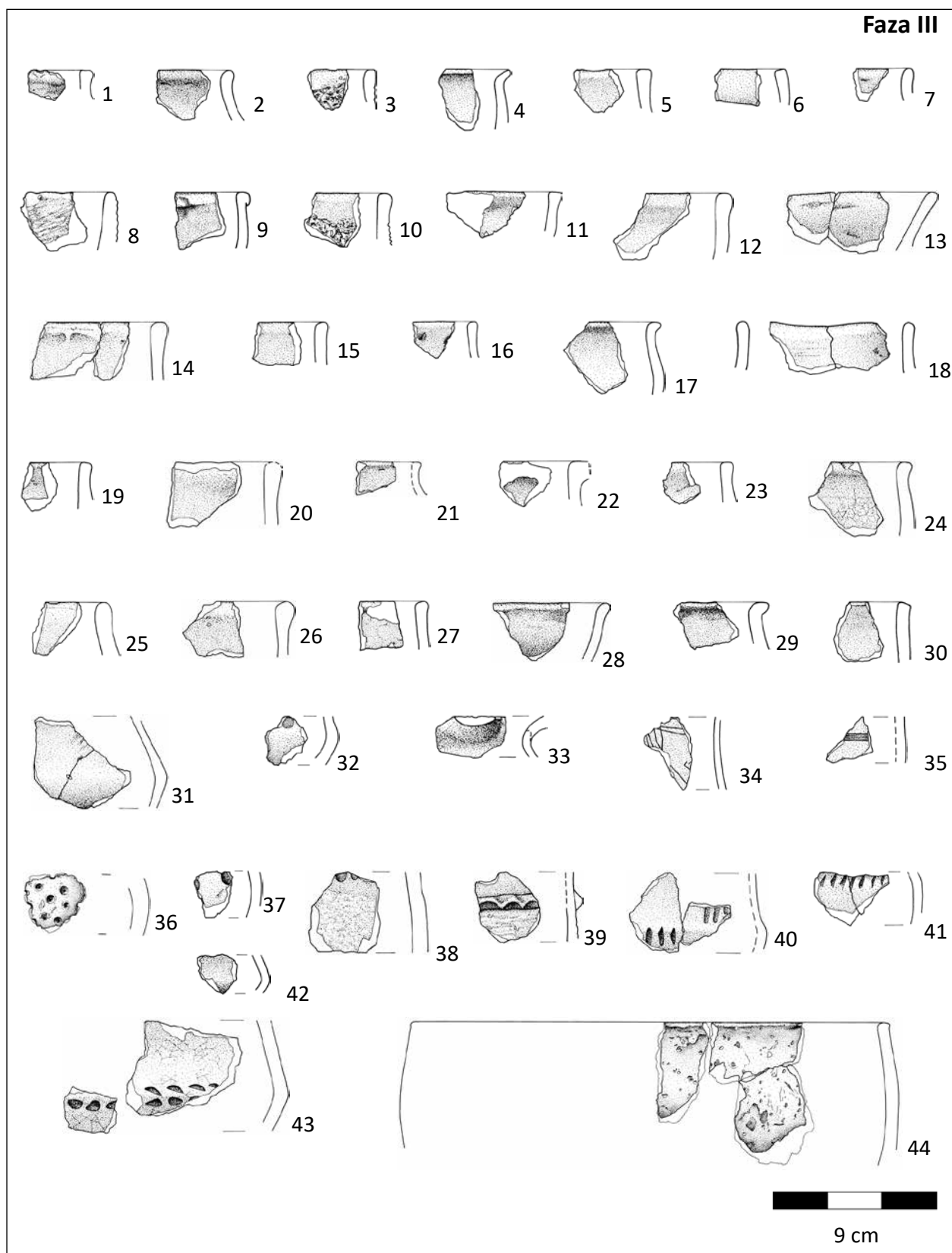

Tablica 3. Ceramika z Fazy IIA grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

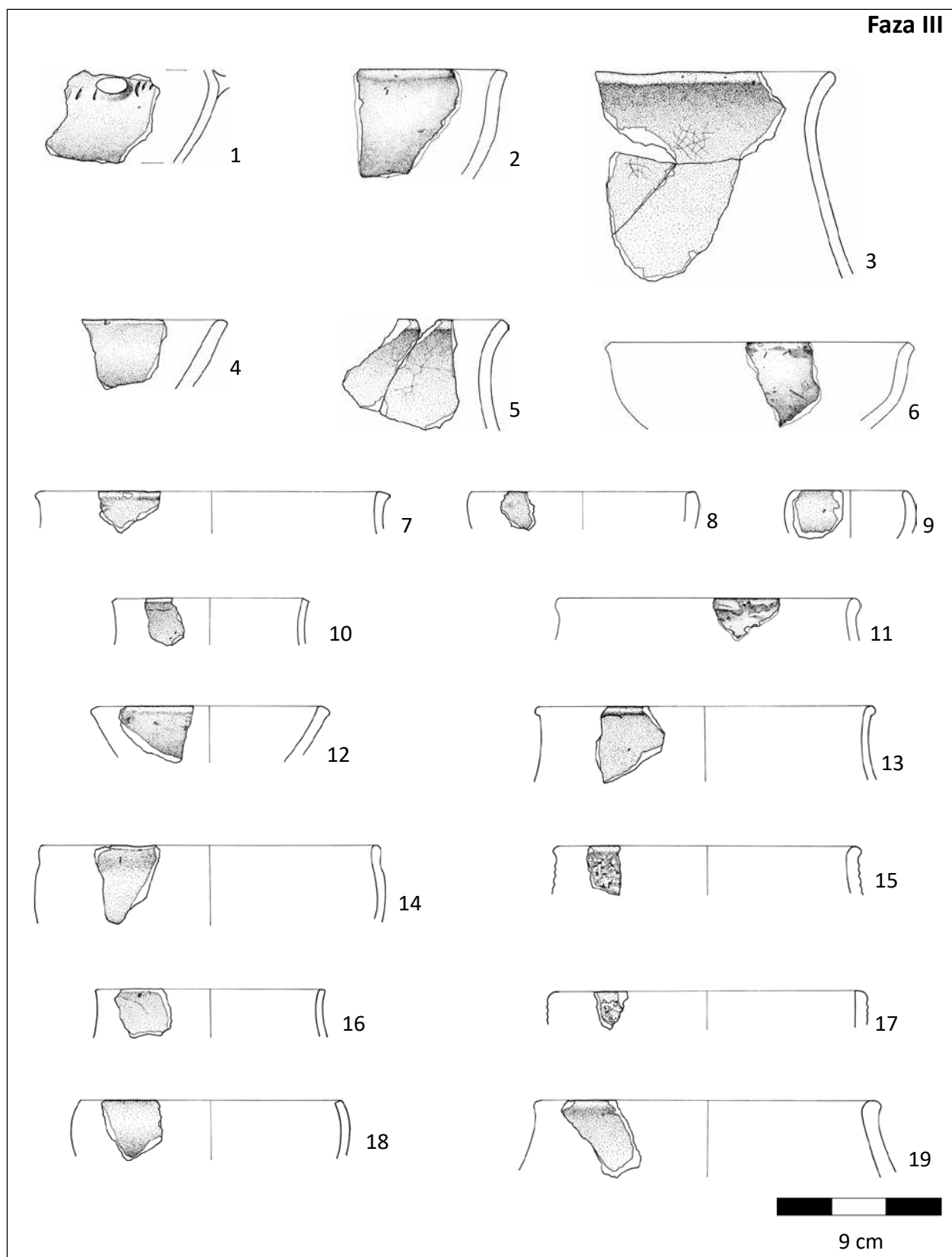

Tablica 4. Ceramika z Fazy IIB i III grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

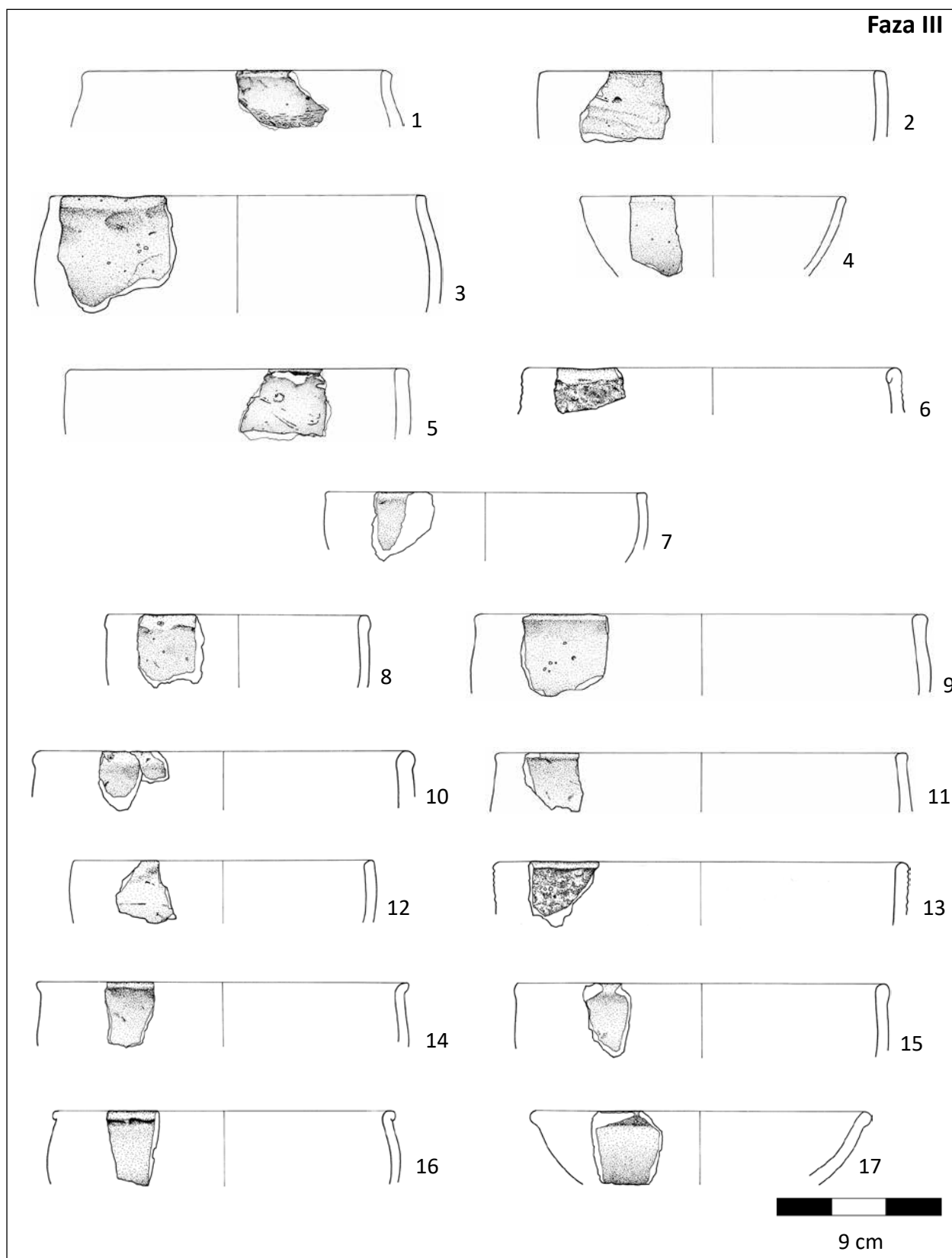

Tablica 5. Ceramika z Fazy III grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

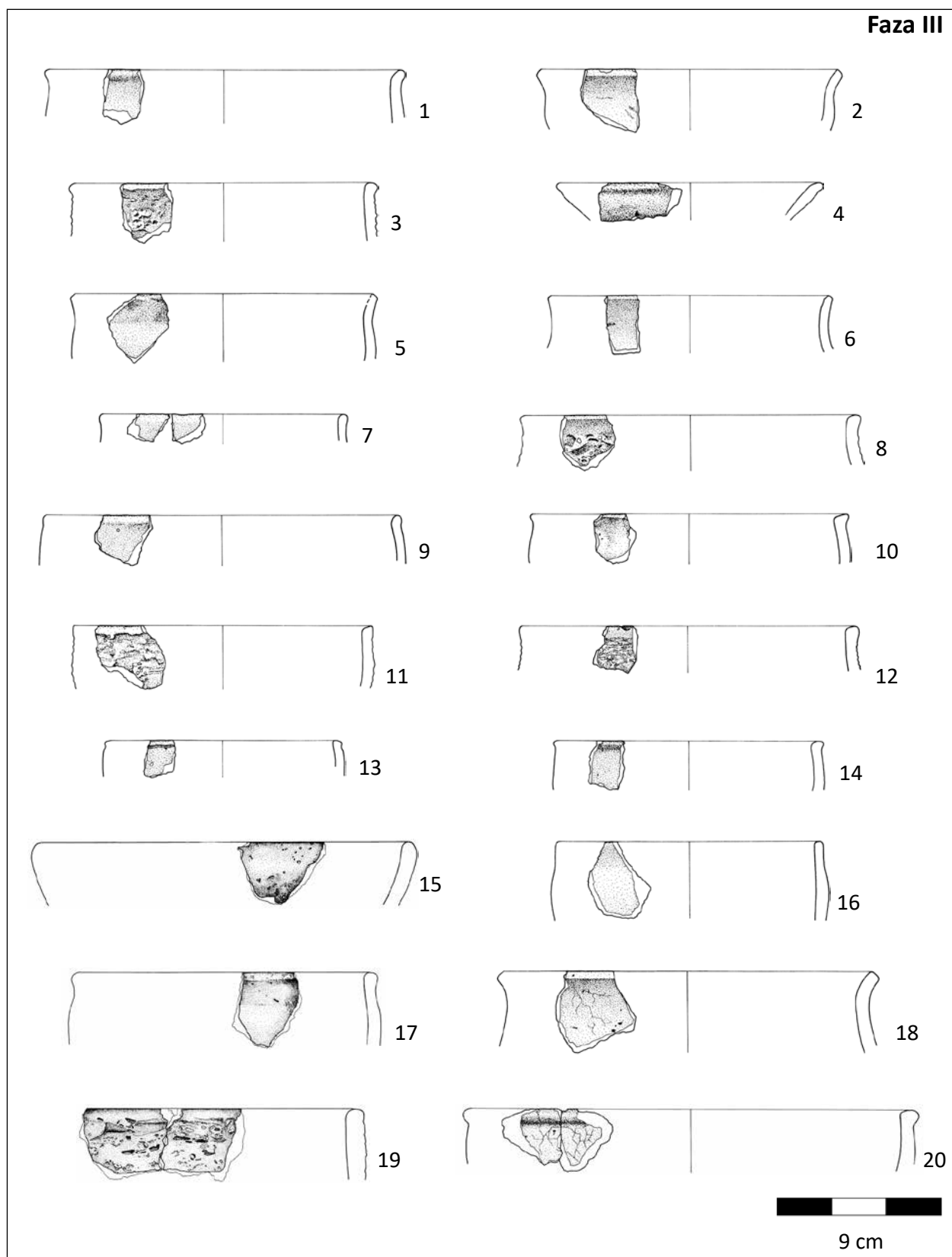

Tablica 6. Ceramika z Fazy III grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 7. Ceramika z Fazy III grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 8. Ceramika z Fazy III grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

formy szerokie (2,6–3,5 cm), z lekkim przegłębieniem (tabl. 2:15; 4:5, 9) lub płaskie (grubości ok. 0,5 cm), bez wgłębień i profilowań (tabl. 4:6-8, 10; 10:11), o powierzchni równej, gładkiej, matowej, barwy jasnobrązowej lub jasnoceglasto-rudej. Jedynie jedno ucho owalnego kształtu, szerokości ok. 2 cm, ma zachowany wyraźnie wystający czop średnicy ok. 1 cm (tabl. 4:14), służący do zamocowania w ścianie naczynia. Inny fragment ucha ma zachowaną końcówkę, świadczącą o przyklejaniu do powierzchni ścianki naczynia (tabl. 4:16). Większość znalezionych uch pochodzi z nawarstwień Fazy III. Proporcje uch wykazują dużą szerokość w stosunku do niewielkiej grubości. Wydaje się, że takie kształty uch przypisać można np. czerpakom lub wazom. Podobne ucha spotykamy np. w kurhanie kultury kurhanów zachodniobałtyjskich nr 219 w miejscowości Gródki, st. 7, gm. Płońnica, pow. działowski¹⁰.

Naczynia sitowate

W warstwie 46 z Fazy IIA znaleziono dwa fragmenty naczyń sitowatego. Fragment z wylewem i brzusiec, łączące się ze sobą, pochodzą z naczynia o średnicy 6 cm, o wąskim owalnym brzegu. ma ono kształt podobny do tzw. lejków z otworkami (tabl. 3:21). Jest to grubościennie naczynie o baniastym, gładkim, jasnobrązowym brzuscu, z nieregularnie przebiegającymi nakłuciami nie zawsze przewierconymi na wylot. Od wewnętrznej strony także widoczne są nierówności i zmarszczenia gliny. Inny fragment mocno wysklepionego brzusca naczynia sitowatego znaleziono w warstwie 3 z Fazy III (tabl. 5:36). Grubość ścianki tego naczynia wynosiła 0,7-0,9 cm. Kanalki są proste, równe, wąskie, o średnicy 0,2 cm. Gładka zewnętrzna powierzchnia naczynia ma barwę jasnoceglastą (5YR 5/8). Ścianka od wewnątrz jest nierówna, a wokół otworków występują regularne, mocno wystające zmarszczenia gliny w postaci wałeczków. Analiza zawartości kwasów tłuszczowych w tym fragmencie wykazała jego kontakt zarówno z pokarmami mlecznymi, jak i z roślinnymi¹¹. Naczynia sitowate występują na stanowiskach w różnych okresach chronologicznych i nie są zabytkami datującymi.

Naczynia sitowate, często spotykane na stanowiskach osadniczych, są rozmaicie interpretowane. Licznie występujące fragmenty podobnych naczyń z otworkami w Chłapowie, gm. Dominowo, pow. średzki¹² skłoniły autorów badań do podjęcia eksperymentu w celu ustalenia funkcji i przydatności w gospodarstwie tego typu naczyń¹³, powszechnie uważanych za cedzidła używane przy wyrobie sera. Na podstawie znalezionych na stanowisku w Starosiedlu,

gm. Gubin, woj. lubuskie różnorodnych fragmentów pochodzących z naczyń z otworami, wydaje się, że naczynia sitowate mogły przybierać różne kształty i wielkości w zależności od potrzeb użytkownika w danym momencie¹⁴. Różne rodzaje zrekonstruowanych naczyń sitowatych prezentuje A. Sosnowska z miejscowości mołtajny, st. 1, gm. Barciany, pow. kętrzyński¹⁵. Bogaty zestaw różnego rodzaju naczyń sitowatych zebrali m. mogielnicka-Urban i J. Urban przedstawiając zarówno różnice w nazewnictwie naczyń z otworami, jak i występujące różnorodne formy naczyń sitowatych¹⁶.

Ornamenty

Częstym motywem ornamentacyjnym naczyń o gładkich powierzchniach z Tątlawek, st. 2 są głębokie, wąskie nacięcia w układzie pionowym lub poziomym (tabl. 1:5; 5:41-43; 6:1; 10:14, 16-17). Charakterystyczny jest także ornament w postaci wyraźnych owalnych i łezkowatych wgłębień palcowych, ułożonych w pasmach pionowych, poziomych, a także rozrzuconych luźno na wygładzonych powierzchniach, często na poziomie największej wydętości brzusca (tabl. 2:11, 14; 4:15; 5:32, 37-38, 43; 10:15). Występują też motywy rytých żłobień poziomych i ukośnych na naczyniach czarnych, wyswieconych lub wypolerowanych (tabl. 2:10; 4:18; 5:34-35; 10:9-10), czy dużych podłużnych odcisków (tabl. 5:40; 10:13) lub drobnych, kwadratowych odcisków ułożonych w ukośnych pasmach (tabl. 10:12). Tego rodzaju ornamenty nacinane czy odciskane widoczne są na naczyniach o powierzchni gładkiej, wyswieconej brązowej i jasnej beżowej. Umiejscowione są one na szyjce, brzuscu i niekiedy w miejscu załomu brzusca naczynia. Delikatne, wąskie żłobki ryte równolegle w stosunku do siebie ozdabiają naczynia o powierzchni czarnej wypolerowanej i wyswieconej. Na powierzchniach gładkich brzusców mocno pękających naczyń obserwujemy wzór rytých wąskich żłobień przebiegających i przecinających się w różnych kierunkach. Podobne żłobienia są widoczne na powierzchniach naczyń z osiedla obronnego w Jeziorku, gm. Ryn, pow. giżycki¹⁷. Analogiczną ornamentykę znajdujemy na ceramice ze stanowiska w Romejkach, gm. Ełk, pow. ełcki¹⁸, a także np. w marcinowa Wola Kolonia, st. 12, czy Paprotki Kolonia st. 11, 12 i 15, gm. miłki, pow. giżycki¹⁹. Niektóre głębokie nacięcia są analogiczne do okazu z Kretowin, gm. morąg, pow. ostródzki²⁰. Ponadto, jeden większy okaz szerokootworowej misy

¹⁴ Kobylińska 2014: 286-288, tabl. 8.113:7-15.

¹⁵ Sosnowska 1992: ryc. 8.

¹⁶ mogielnicka-Urban i Urban 2013.

¹⁷ Ł. Okulicz 1970: tabl. XXVIII:17, 21; J. Okulicz 1973: ryc. 113j.

¹⁸ Ł. Okulicz 1970: tabl. XX:5, 7-8, 10-11.

¹⁹ Karczewski 2001: tabl. 26, 28.

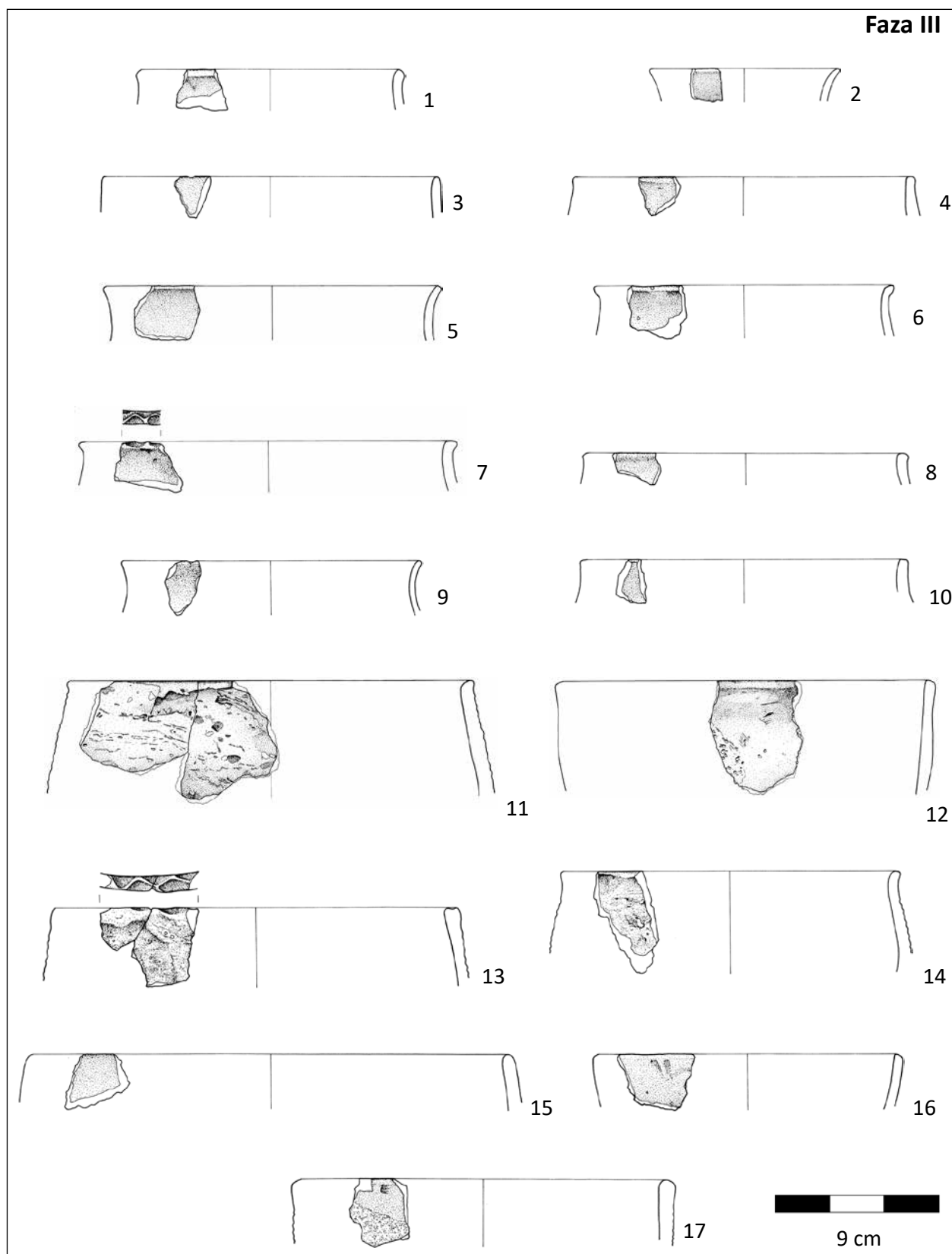
²⁰ Ł. Okulicz 1970: tabl. XXVI:34.

¹⁰ Ł. Okulicz 1970: tabl. II:33.

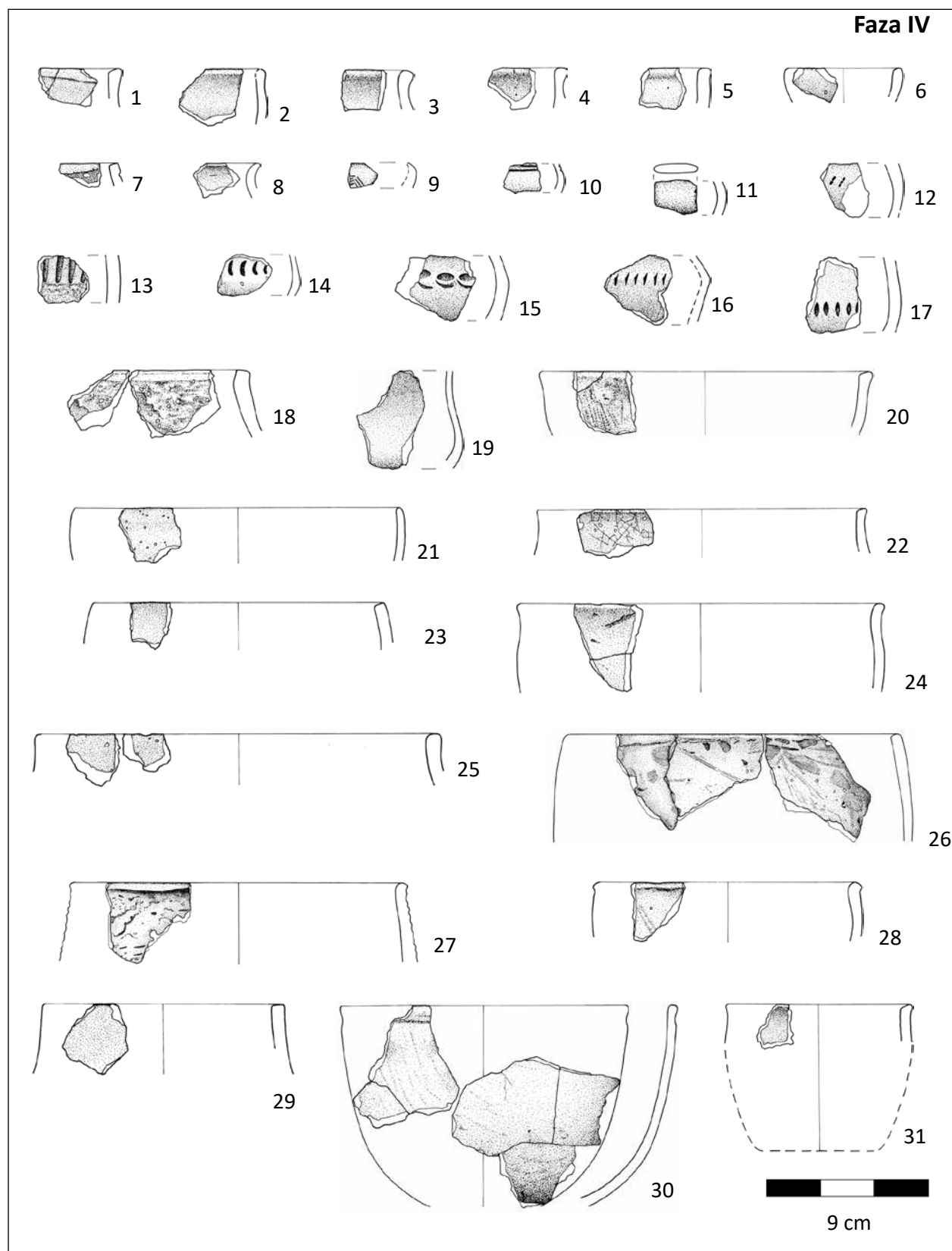
¹¹ Kałużna-Czaplińska *et al.* 2017.

¹² Wrzesiński 1994: tabl. VII.

¹³ JWrzesiński 1994: 195-198.

Tablica 9. Ceramika z Fazy III grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 10. Ceramika z Fazy IV grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. A. Kucharska-Wach)

oraz mały fragment innego egzemplarza o powierzchni wypolerowanej, mają wysokie, plastyczne guzy umiejscowione na brzegu (tabl. 2:13; 3:11). Na brzościach naczyń chropowatych znajdujemy naklejane listwy plastyczne, w przekroju trójkątne, obłe gładkie lub szerokie, owalne, ozdabiane wgłębieniami palcowymi (tabl. 2:12, 20-23). Elementem ozdobnym tego typu naczyń chropowatych są także wylewy z tzw. zaszczytywaniem na brzegu wylewu. Powstałe w ten sposób wgłębienia przybierają różne kształty owalne lub trójkątne (tabl. 1:1; 4:11-13; 9:7, 13).

Formy naczyń z Tątlawek, st. 2 oraz zestaw ornamentyki wskazują na korzenie w formach naczyń kultury łużyckiej, zwłaszcza jeśli chodzi o naczynia chropowate z listwami plastycznymi, a też inne formy garnków o powierzchni gładkiej, jak np. dzbanuszki i misy. Podobny zestaw form naczyń, nie tylko chropowatych z wydzielającym się wylewem, ale także naczyń wygładzanych z długą szyjką: dzbanków i dzbanuszków oraz naczyń wazowatych, czy małych, cienkościennych naczyń z mocno wysklepioną, silnie baniastą dolną częścią, spotykamy na stanowiskach w Kitkach, st. 1 - „Żal”, Gródkach, st. 7 - „Brzezinka”, czy w Stare Łączyno, gm. Dzierzgowo, pow. mławski²¹. Natomiast formy mis wydają się podobne do pochodzących ze stanowiska w Kitkach, st. 2 - „Zielona Góra”²². Analogiczną do pochodzącej z Tątlawek, st. 2 misę z guzami znaleziono na stanowisku w Sinia-rzewie, st. 1, gdzie datowana jest na IV fazę kultury łużyckiej²³.

Zabytki wydzielone (tabl. 11)

Na stanowisku 2 w Tątlawkach poza ceramiką znaleziono narzędzia krzemienne, dwa niewielkie fragmenty skorodowanych bliżej nieokreślonych przedmiotów z żelaza, być może gwoździ z warstwy 50 (z nasypu jednego z wałów) oraz dużą osełkę i okrągły rozcieracz kamienny z warstwy 3, a także przedmiot z gliny, prawdopodobnie ciężarek/przęślik. Ten gliniany przedmiot jest prawdopodobnie nie do końca dopracowanym przęślikiem (tabl. 11:1). Wykonywanie otworu jest w jego przypadku doprowadzone jedynie do połowy wysokości przedmiotu, przy czym wystąpiły istotne uszkodzenia i ubytki powierzchni. Domniemany przęślik ma dość regularny, okrągły kształt, podobny do tego rodzaju typowych przęślików z wczesnej epoki żelaza²⁴, lekko dwustożkowaty o obłych brzegach. Od strony bez otworu powierzchnia jest wypłaszczona. Przedmiot ma barwę czerwono-brązową (5YR 5/3) i miejscami nierówną, ale dość gładką powierzchnię. Wymiary przedmiotu wynoszą: średnica obwodu - 3,4 cm, wysokość - 2,2 cm, a średnica wewnętrznej nie-

dopracowanego otworka - 0,6 cm. Waga przedmiotu wynosi 21,52 g. Niedopracowanie przedmiotu nastąpiło zapewne w wyniku niewłaściwego umieszczenia zbyt krótkiej kości lub patyka, który po wypaleniu miał stworzyć otwór wewnętrzny, bądź wskutek błędnego umieszczenia przedmiotu, dla wykonania przelotu wewnątrz przęślika. Próby nawiercenia nie powiodły się, a źle wykonany przedmiot porzucono.

Kamienny rozcieracz (tabl. 11:2) jest bardzo lekko spłaszczony z dwóch stron, co w przekroju nadaje mu jajowaty kształt. Generalnie ma prawie idealnie okrągły kształt o średnicy ok. 8 cm. Część pracująca jest mocno wygładzona, lecz matowa, a druga lekko szorstkawa. Analogiczne przykłady rozcieraczy można spotkać na wielu stanowiskach z różnych epok, także z wczesnej epoki żelaza z różnych regionów, np. z Wielkopolski²⁵, czy Pomorza²⁶.

Osełka (tabl. 11:3) wykonana jest z bryły piaskowca przeciętej na pół, o równych brzegach. Powierzchnia płaska jest równa, bardzo starannie wygładzona, wypolerowana wskutek użytkowania. Długość całkowita tego przedmiotu wynosi 13,5 cm, szerokość ok. 5,5 cm, zaś grubość 3,5 cm.

W wypełnisku fos grodziska znaleziono trzy kamienie żarnowe (ryc. 22-24), jeden zachowany w całości o wym. ok. 60 x 70 cm części użytkowej i maksymalnej grubości ok. 35 cm, i dwa uszkodzone.

WYNIKI BADAŃ ARCHEOBOTANICZNYCH

MARIA LITYŃSKA-ZAJĄC
I MAGDALENA MOSKAL-DEL HOYO

Ze stanowiska 2 w Tątlawkach pobrano 14 prób do badań archeobotanicznych. W analizowanych materiałach zachowało się 458 spalonych szczątków, takich jak owoce, nasiona i węgle drzewne oraz 14 cm³ rozkruszonych ziarniaków zbóż *Cerealia* indet. Oznaczono ponadto liczne (196 okazów) sklerocja grzyba czarniaka właściwego *Cenococcum geophilinum* (tab. 5). W jednej próbie wystąpiły pojedyncze szczątki niespalone stanowiące zapewne zanieczyszczenie dzisiejsze²⁷. Cztery szlamowane próby nie zawierały żadnego materiału roślinnego.

Wśród zbóż oznaczonych wystąpił jeden ziarniak jęczmienia zwyczajnego *Hordeum vulgare*. Z roślin zielnych dzikich odnotowano nasiona komosy białej *Chenopodium album* i bliżej nieoznaczonego przedstawiciela rodziny bobowatych Fabaceae indet. oraz ziarniak wiechlinowatych (syn. traw) Poaceae indet. Na podstawie szczątków drzew i krzewów wyróżniono 15 taksonów, w tym 5 oznaczonych do poziomu gatunku

²¹ Ł. Okulicz 1970: tabl. I-III.

²² Ł. Okulicz 1970: tabl. VII:5-9, 11.

²³ Ignaczak 2002: ryc. 42:8.

²⁴ J. Okulicz 1973: ryc. 117:j; 144:h.

²⁵ Kostrzewska 1953: ryc. 1-2.

²⁶ Piotrowska 2013: tabl. 92.

²⁷ Opis metody badań: Lityńska-Zajac i moskal-del Hoyo 2017.

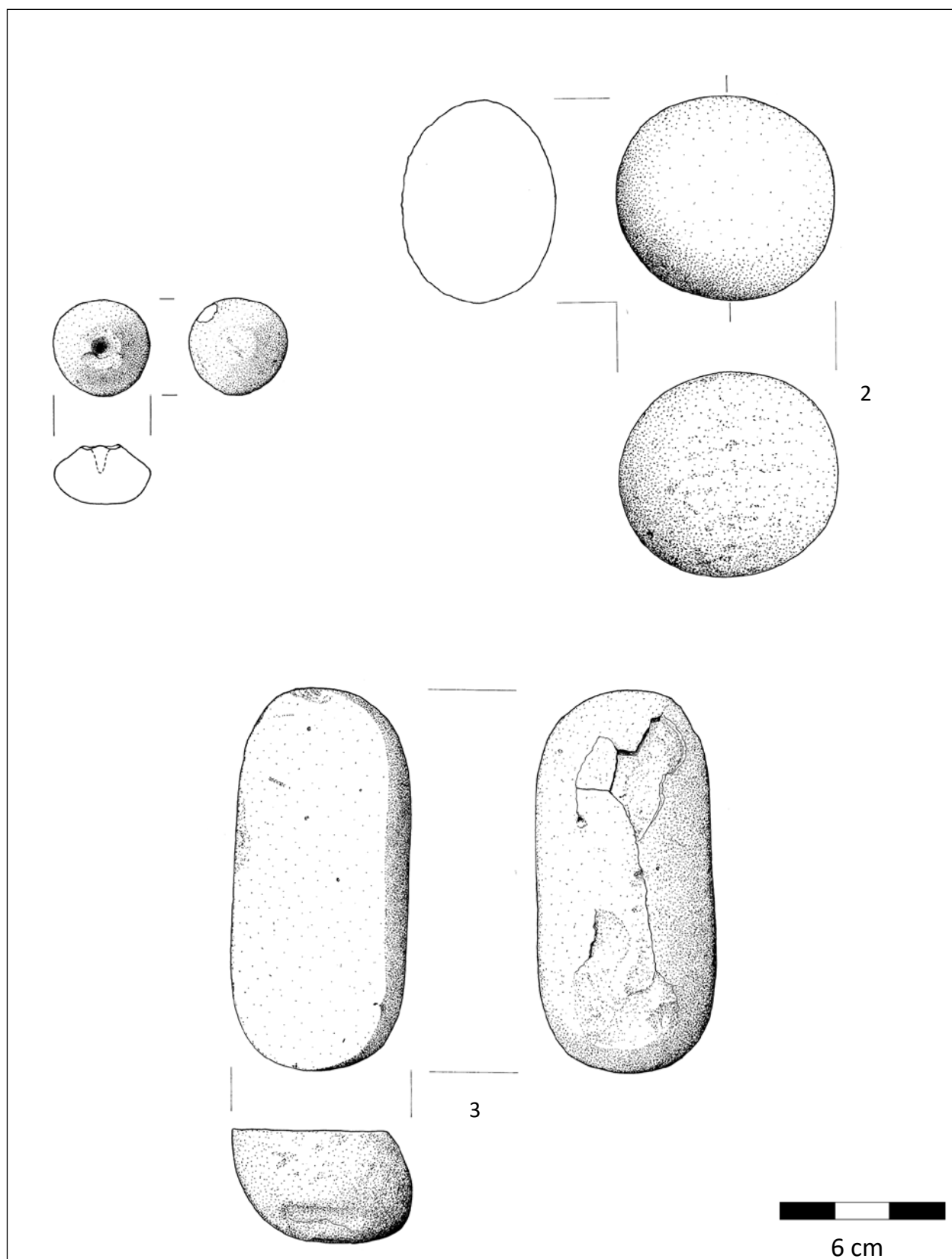
Ryc. 22. Kamień żarnowy z grodziska w Tątlawkach, st. 2 (fot. J. Wysocki, oprac. W. Kobylińska-Bunsch)

Ryc. 23. Fragment kamienia żarnowego z grodziska w Tątlawkach, st. 2 (fot. Z. Kobyliński)

Ryc. 24. Fragment kamienia żarnowego z grodziska w Tątlawkach, st. 2 (fot. Z. Kobyliński)

Tablica 11. Zabytki wydzielone z grodziska w Tątlawkach, st. 2 (rys. D. Wach)

Tabela 5. Spalone i niespalone szczątki roślinne ze stanowiska z wczesnej epoki żelaza w Tątlawkach, stan. 2, gm. morąg. Objasnienia: typ szczątki: z – ziarniak, o – owoc, n – nasiono, d – drewno, ko – kora, sc – sklerocja, ? – nieokreślony (oprac. M. Lityńska-Zajac i M. Moskal-del Hoyo)

Nazwa taksonu	Numer jednostki stratygraficznej	Humus pierwotny	Faza I				Faza IIA					Faza V	RAZEM
			41	46	40	40	45	61	70	72	72	14	
	typ szczątku	szczątki spalone											
<i>Hordeum vulgare</i>	z										1	1	
<i>Cerealia indet.</i>	z	5			35, 14 cm	26		1				67, 14 cm	
<i>Chenopodium album</i>	n				1							1	
Fabaceae indet.	n										1	1	
Poaceae indet.	z					1						1	
<i>Carpinus betulus</i>	d		2						5	6		13	
<i>Corylus avellana</i>	d		1						1	2	2	6	
<i>Fagus sylvatica</i>	d										32	32	
<i>Fraxinus excelsior</i>	d							3		3		6	
<i>Pinus sylvestris</i>	d	1		1	12	20	6	3	3	5		51	
<i>Acer</i> sp.	d					1		1	3	5		10	
<i>Alnus</i> sp.	d							1				1	
<i>Betula</i> sp.	d		5			1		7	2	3	1	19	
<i>Malus</i> sp.	n	1										1	
<i>Populus</i> sp.	d				1							1	
<i>Populus</i> sp. vel <i>Salix</i> sp.	d	6			17	6		3			2	34	
<i>Quercus</i> sp.	d		30		6	6		20	14	34	1	111	
<i>Salix</i> sp.	d		2									2	
<i>Tilia</i> sp.	d					1						1	
Betulaceae indet.	d									1		1	
Maloideae indet.	d				1			1		1		3	
liściaste	d	1				3		1	2		2	9	
nieoznaczony	?		4	2	7	48		5				66	
nieoznaczony	d	2		2	4	6	2	2				16	
nieoznaczony	ko		2									2	
RAZEM		16	46	5	84, 14 cm	119	8	48	30	60	42	458, 14 cm	
<i>Cenococcum geophilinum</i>	sc		14		35		12	4			131	196	
szczątki niespalone													
<i>Carpinus betulus</i>	o										1	1	
<i>Rubus</i> sp.	n										2	2	
nieoznaczony	o										1	1	
RAZEM											4	4	

(grab zwyczajny *Carpinus betulus*, leszczyna pospolita *Corylus avellana*, buk zwyczajny *Fagus sylvatica*, jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* i sosna zwyczajna *Pinus sylvestris*), 8 oznaczonych do poziomu rodzaju (olsza *Alnus* sp., brzoza *Betula* sp., topola *Populus* sp., dąb *Quercus* sp., wierzba *Salix* sp. i lipa *Tilia* sp. oraz oznaczona na podstawie nasiona jabłoni *malus* sp.) oraz 2 oznaczone do poziomu do rodziny (brzozowatych Betulaceae indet. i jabłkowatych maloideae indet.). Kilkadziesiąt okazów spalonego drewna oznaczono jako topola lub wierzba *Populus* sp. vel *Salix* sp. Wśród węgla drzewnych dominowały resztki dębu, przy wysokim udziale resztek sosny zwyczajnej. W badanym materiale zachowały się także okazy reprezentujące bliżej nieokreślone drzewa lub krzewy z grupy liściastych. Nieoznaczone pozostały fragmenty drewna, kory i spalone, mocno zniszczone okazy o nieokreślonym typie.

CHRONOLOGIA STANOWISKA

URSZULA KOBYLIŃSKA, RAFAŁ SOLECKI
I JACEK WYSOCKI

Datowanie stanowiska możliwe jest na podstawie analizy materiału ceramicznego, która w świetle analogii z innych stanowisk pozwala ustalić chronologię na około IV-III wiek p.n.e. Ustalenie chronologii absolutnej stanowiska możliwe jest także na podstawie datowania radiowęglowego. Datowaniu poddano fragment węgla drzewnego z warstwy 46, będąca poziomem użytkowym wydzielonym w obrębie Fosi I, z której to warstwy pozyskano także liczny zbiór fragmentów ceramiki. Datowanie po kalibracji dało przedział lat 399-209 p.n.e. z prawdopodobieństwem 95,4%²⁸.

²⁸ Kobylński 2017: 107.

Wykonano także analizę termoluminescencyjną dla fragmentu ceramiki znalezionej w warstwie 66, wypełniającej przestrzeń pomiędzy kamieniami bruku 67 w obrębie zagłębienia przywałowego. Analiza ta dała przedział lat 300-20 p.n.e.²⁹. W kontekście analizy form i zdobnictwa fragmentów ceramiki z tego obiektu bardziej prawdopodobny wydaje się starszy horyzont tego przedziału, a więc około III wieku p.n.e. Podobne formy naczyń znane są z grodziska w Łęczach i z pobliskich Kretowin i datowane są na około V-III wiek p.n.e.³⁰. można więc je łączyć z Fazą II rozwoju kultury kurhanów zachodniobałtyjskich wg Łucji Okulicz³¹.

DZIEJE GRODZISKA W TĄTLAWKACH, ST. 20

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

System umocnień okalających wyniesienie, na którym znajduje się grodzisko, powstał z całą pewnością przez usypanie wałów z materiału wybranego z fos. W obrębie wału okalającego majdan odkryto resztki konstrukcji kamiennych wzmacniających jego podstawę. Część kamieni o zróżnicowanych wielkościach, odkrytych w obrębie zagłębienia przywałowego oraz na majdanie, może pochodzić także ze zniszczonego jądra wału otaczającego majdan. Na wale okalającym majdan zidentyfikowano jedenaście dołów posłupowych, sugerujących istnienie tam drewnianej konstrukcji obronnej. Na obecnym etapie badań nie sposób jednak odpowiedzieć jednoznacznie, jaka była jej forma. może to być liniowa palisada ze śladami młodszych napraw, mogą to być dwie linie palisad oddalone od siebie o około 1,5 m i funkcjonujące jedna po drugiej, mogą to być dwie równoległe linie palisad z ziemnym lub ziemno-kamiennym wypełniskiem, ale także może to być ślad po liniowej palisadzie i po młodszej konstrukcji drewnianej o nieokreślonej funkcji. Na pozostałych wałach brak jest śladów konstrukcji drewnianych, ale trzeba zaznaczyć, że wały te są niemal całkowicie zerodowane i ślady po dołach posłupowych mogły się nie zachować.

Na obszarze majdanu ślady osadnictwa zachowały się jedynie w obrębie obiektów zagłębionych – dołu 44, prawdopodobnie o funkcjach zasobowych, który znajdował się w obrębie bruku 4 oraz w zagłębieniu przywałowym, gdzie także natrafiono na bruk kamienny 67. Nie zachował się poziom użytkowy, który uległ częściowo erozji, a częściowo został przemieszany przez porastającą majdan roślinność. Stąd dość liczne fragmenty ceramiki znajdujące się już w obrębie humusu na obszarze majdanu. Natrafiono

tu także, wśród kamieni zalegających w humusie, na niewielki fragment kamiennego żarna nieckowatego.

Znamienne jest, że materiał ceramiczny znaleziono nie tylko na obszarze majdanu i zagłębienia przywałowego, ale także bardzo licznie w obrębie Fosi I i II. Natomiast na południe od Wału II ceramika występuje już tylko sporadycznie. może to oznaczać, że grodzisko było użytkowane przez dłuższy czas i prawdopodobnie w okresie habitacji powiększono jego rozmiar poprzez zasiedlenie starszych wałów i fos (Wał majdanu i Wał I oraz Fosa I i Fosa II) i wybudowanie nowych (Wał II i Wał III oraz Fosa III i Fosa IV). możliwe jest także, że po zakończeniu użytkowania grodu, jego górna część została w znacznym stopniu zniszczona, w wyniku czego część kamieni z konstrukcji wału znalazła się na majdanie i na stoku zewnętrznym, a materiał ceramiczny z majdanu został także przemieszczony na stoki grodziska i w efekcie znalazł się w fosach. Wskazywać na to mogą także znalezione na stokach grodziska fragmenty żaren, a nawet jedno zachowane w całości, odkryte w Fosie II. Stwierdzenia te na obecnym etapie badań muszą jednak pozostać hipotezami, gdyż daleko posunięta erozja badanego stoku grodziska spowodowała zerwanie bezpośrednich relacji stratygraficznych pomiędzy jednostkami tworzącym poziomy użytkowe w obrębie kolejnych wałów i fos.

Poza pierścieniem wału otaczającym majdan, który został zbudowany w sposób „klasyczny” przez założenie pierścienia fortyfikacji na krawędzi plateau i umocnienie go konstrukcjami kamiennymi i drewnianymi oraz nasypianie ziemi z zagłębienia przywałowego i być może częściowo także dostarczonej z zewnątrz, pozostałe wały zostały wykonane przez podcięcie stoku wzgórza, na którym znajdował się gród i wybranie ziemi z części stoku. Wyjątkiem jest najniższa fosa, która jest wykopany rowem zewnętrznym, okalającym cały system umocnień. Opisana wyżej technika budowy wałów na stoku wzniesienia powoduje, że tworząc przedpiersie wału tworzony jest jednocześnie okop, mogący dać ochronę obrońcom, oczywiście przy odpowiedniej stromiznie kształtowanego zbocza. System tak ukształtowanych wałów otaczał wzgórze z grodem kilkoma pierścieniami umocnień, jak się wydaje na podstawie obrazów ALS, dookolnych. Nie można jednakże wykluczyć, że system ten nie tworzył kilku pierścieni lecz spiralę, która prowadziła na szczyt drogą w zagłębieniu, biegnącą pod osłoną wału ziemnego. W ten sposób przed dotarciem do celu, konieczne było kilkakrotnie obejście grodu. Niestety w trakcie dotychczasowych badań nie odkryto bramy do grodu ani śladów drogi do obiektu. Zakładając, że gród miał charakter zwykłej osady obronnej, dostęp do niego powinien być niezbyt skomplikowany. Być może drogi i bramy należałoby szukać w takim przypadku od strony północnej, gdzie stok wyniesienia jest stosunkowo najłagodniejszy i łączy się z pozostałą częścią wy-

²⁹ Kobyliński 2017: 107.

³⁰ Antoniewicz 1964: 130-133, 139-142; Okulicz 1973: 278, 279;

³¹ Okulicz 1970: 102, 103.

soczysty przez dolinę strumienia. Jednakże warto zwrócić uwagę na fakt, że obiekt ten znajduje się w terenie nieprzyjawnym dla osadnictwa (wyniesienia i obniżenia, nawet współcześnie wypełnione mokradłami i trzęsawiskami, trudnymi do przebycia), co sugeruje charakter uroczyska, a zatem być może ta ufortyfikowana góra nie pełniła typowych funkcji osadniczych lecz była obiektem związanym z obrzędami religijnymi, a wówczas skomplikowana droga

dotarcia na szczyt miałaby uzasadnienie jako droga procesyjna. Sakralny charakter obiektu mogłoby uzasadniać także jego zniszczenie po okresie użytkowania (między innymi rozwleczenie do fos przedmiotów ruchomych – ceramiki i żaren), gdyż trudno uzasadnić obserwowane zniszczenia górnego wału i przemieszczenia materiału ruchomego jedynie erozją powierzchniową i nowożytnymi pracami ziemnymi związanymi z uprawami leśnymi.